

*Adnan Duraković<sup>1</sup>*

## PREGLED NEKIH OD OPŠTIH INSTITUTA ENGLESKOG KRIVIČNOG PRAVA KROZ PRIZMU KRIVIČNOG PRAVA U BIH

### **Sažetak**

Rad je nastao kao sublimacija i presjek osnovnih instituta engleskog krivičnog prava. Prva stvar koju treba definisati je šta je to *crime* ili krivično djelo u engleskom pravu. U engleskom pravu za razliku od kontinentalnog prava malo je uticaja na pravo dolazilo od recepcije rimskog prava i radova pravnih teoretičara, a više je nastajalo zbog djelatnosti sudova. To ne znači da filozofski pristup se ne nalazi u biti krivičnog prava. *Common law* se sastoji od pravila koja su ustanovljena na osnovu odluka sudija koja se zovu precedenti i koji se primjenjuju pred nižim sudovima od onih pred kojima su ustanovljeni. Legislativu čine statuti ili akti Parlamenta i delegirana legislativa nekom drugom tijelu od strane Parlamenta. Ovu legislativu čine statuti koji podliježu interpretaciji sudija i ove interpretacije su sastavni dio zakona sve dok sam Parlament ili neki viši sud ne dovede u pitanje takvu sudijsku interpretaciju. Rad će govoriti o osnovnim institutima opšteg materijalnog krivičnog prava. Rad je analiza pojmova *actus reus* i *mens rea* uključujući pojmove kao što su neglijencija, *gross negligence*, *recklessness*, *intention* i kriterija za njihovo razlikovanje s obzirom na sudsku praksu.

**Ključne riječi:** Krivično djelo, omisivni i komisivni delikti, umišljaj, nehat, *recklessness*.

---

<sup>1</sup> R.prof.dr., šef Katedre za krivično pravo, Pravni fakultet u Zenici;

## 1. Uvod

U engleskom pravu za razliku od kontinentalnog prava malo je uticaja na pravo dolazilo od recepcije rimskog prava i radova pravnih teoretičara, a više je nastajalo zbog djelatnosti sudova. To ne znači da filozofski pristup se ne nalazi u biti krivičnog prava. John Stuart Mill smatra da pojedinac ne bi smio biti ograničen od strane društva osim da bi se spriječilo nanošenje štete drugima. U engleskom pravu, *Section 2(1) of the Suicide Act 1961* stoji “*that it is a criminal offence to aid, abet, counsel or procure another’s suicide*” kao i u našem pravu zabranjeno je pomoći ili podreskavati drugoga na samoubistvo. Neosporno je da moral igra ulogu u krivičnom pravu i on varira od kulture do kulture, tako da obrezivanje žena u jednoj kulturi je dozvoljeno, a u drugo je zabranjeno. U engleskoj je zabrana učinjena putem *Female Genital Mutilation Act 2003*, odnosno ono je nezakonito.<sup>2</sup>

Izvori krivičnog prava u Engleskoj<sup>3</sup> su običaji, sudovanje ili *common law*, prerogativi, legislacije i instituti Evropske unije. Za potrebe analize krivičnog prava će se koristiti dva izvora - *common law* i legislativa. *Common law*<sup>4</sup> se sastoji od pravila koja su ustanovljena na osnovu odluka sudija koja se zovu precedenti i koji se primjenjuju pred nižim sudovima od onih pred kojima su ustanovljeni. Legislativu čine statuti ili akti Parlamenta i delegirana legislativa nekom drugom tijelu od strane Parlamenta. Ovu legislativu čine statuti koji podliježu interpretaciji sudija i ove interpretacije su sastavni dio zakona sve dok sam Parlament ili neki viši sud ne dovede u pitanje takvu sudijsku interpretaciju. U engleskom krivičnom pravu u upotrebi su termini kao što su *crime* i *offence* i oba imaju isto značenje krivično djelo. Pojam *crime* predstavlja ozbiljnije krivično djelo i podjela bi se mogla načiniti kao ona podjela načinjena u *common law* i odnosi se na *felonies* i *misdemeanours*.<sup>5</sup> *Felonies* su krivična djela za koja je bila predviđena smrtna kazna i zaplijena zemlje i dobara. *Misdemeanour* je krivično djelo koje se kažnjavalo novčanom kaznom ili zatvaranjem i lakše je od *felony*. Kod *felony*<sup>6</sup> je 1870. godine zakonom ukinuta zaplijena imovine, da bi kasnije zakonom iz 1967. *Criminal Law Act* napravljena nova klasifikacija krivičnih djela na ona koja podrazumijevaju lišenje slobode i ona koja ne podrazumijevaju lišenje slobode.

---

<sup>2</sup> C.Carr/M.Johnson, *Beginning Criminal Law*, Routledge, 2013, 2,3.

<sup>3</sup> Izvori krivičnog prava u engleskoj su *Common law*, *Statute law*, *Draft Criminal Code 1989*, *The Human Rights Act 1998*, a prema: G.Scanlan/ C.Ryan, *An Introduction to Criminal Law*, Financial Training Publication, 1985;

<sup>4</sup> Vidi: C.Carr/M.Johnson;

<sup>5</sup> <https://open.lib.umn.edu/criminallaw/chapter/1-4-classification-of-crimes/>; vidi i G.Scanlan/ C.Ryan;

<sup>6</sup> Vidi: G.Scanlan/ C.Ryan;

Ovo podrazumjeva da se u definisanje vrste krivičnih djela unio i procesni elemenat koji podrazumijeva da je za osobu koja učini krivično djelo moguće lišenje slobode od strane policajca ili građanina koji ga zatekne u izvršenju djela, može se lišiti slobode bez sudskog naloga i u zakonu su definisana djela za koja je predviđena kazna veća od 5 godina, a osoba ima više od 21 jednu godinu, i nije prethodno osuđivana. Kod ubistva postoji obavezno lišenje slobode. U zakonu pod nazivom *Police and Criminal Evidence Act* iz 1984<sup>7</sup> su taksativno nabrojana krivična djela, čak i ona čija je kazna manja od 5 godina, a za koja je predviđeno lišenje slobode. Također i za djela za koja nije predviđeno lišenje slobode osoba se može lišiti slobode ako njen identitet nije poznat pozorniku i ne može biti utvrđen. To se odnosi i na djela za koja se ne sudi pred porotom.

Još jedna podjela je na djela za koja se sudi pred magistratima i to su lakša krivična djela ili krivična djela za koju optužena osoba može birati da li će da joj sudi sud magistrata ili viši sud *Crown Court*. Druga vrsta krivičnih djela su ona za koja se sudi isključivo pred *Crown Court* i to na osnovu optužnog akta i ona su teža krivična djela. Žalba za presude pred magistratima se razmatra pred *Crown Court*, dok kada je ovaj sud sudio u prvom stepenu žalba se razmatra pred *the Court of Appeal*, a odavde najvažniji slučajevi za javnost idu pred *Supreme Court* koji se do 2009. godine zvao *the House of Lords*.<sup>8</sup>

Jedna od funkcija sudova u engleskoj je održanje morala i vitalnosti društva. Kako pogledi na moral igraju ulogu u sudovanju vidjet ćemo iz sljedećih primjera: *KEY CASE: Brown [1993] 2 All ER 75* sa činjeničnim opisom: Apelant je angažovan kao entuzijasta u sadomazohističkim aktima koja su uključivala i lično intimno nasilje. Sve navedeno se odvijalo u privatnosti sa saglasnošću svih strana koje su učestvovala i nikakava posebna šteta nije načinjena. Apelant je optužen i osuđen za nanošenje tjelesnih povreda. "*Lord Templeman observed 'Society is entitled and bound to protect itself against a cult of violence. Pleasure derived from the infliction of pain is an evil thing. Cruelty is uncivilised.'*" Lord je označio da zadovoljstvo koje se postiže iz bola je zla stvar i da je društvo zainteresovano da se zaštiti od kulta nasilja. S druge strane to je poslalo poruku da lične slobode i kada se konzumiraju u privatnosti kada su moralno neprihvatljive mogu biti predmet pred sudom čak i kada nema nikakvih posljedica.<sup>9</sup>

Drugi slučaj : *Wilson [1996] 3 WLR 125* sa činjenicama prema kojim je apelant na butini svoje žene istetovirao sa njenim pristankom svoje inicijale pri čemu je pružena medicinska intervencija. Optužen je za napad sa nanošenjem povreda

---

<sup>7</sup>*Police and Criminal Evidence Act* 1984

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>; vidi i G. S./C.Ryan;

<sup>8</sup> C.Carr/M.Johnson, 11.

<sup>9</sup> *Ibid*, 3.

protivno “s 47 of the Offences against the Person Act 1861” pri čemu je sud smatrao da ovdje nema kriminalnog elementa jer je akt učinjen konsenzusom, izraz je ljubavi između partnera te da to nije stvar za sud.<sup>10</sup>

Krivnja, odnosno krivična odgovornost ili “*Criminal liability*” je izražena u maksimi “*actus non facit reum nisi mens sit rea*”, odnosno niko ne može biti kriv za krivično djelo ako i njegov um nije također kriv - *an act does not make a man guilty of a crime unless his mind is also guilty*”.<sup>11</sup> Većina krivičnih djela zahtijeva dokaziavnje i „ *a guilty act (actus reus)*” i “ *a guilty mind (mens rea)*”. Tužilaštvo mora dokazati oba ova elementa. Kod krivičnih djela iz *Common law* obavezno je dokazivanje oba elementa. Ovi elementi odgovaraju našim elementima opšteg bića krivičnog djela, a koji se mogu označiti kao objektivni i subjektivni elementi krivičnog djela. U objektivne elemente po našem pravu spadaju radnja, posljedica, uzročna veza, protivpravnost, društvena opasnost i određenost djela u zakonu. Svi ovi elementi se označavaju kao *actus reus*, dok se pod *mens rea* podrazumijevaju oblici vinosti. Kao pretpostavka vinosti nalazi se uračunljivost. Kod nekih krivičnih djela koja su statutarnog karaktera, iako se u zakonskom tekstu nalaze termini koju označavaju oblike vinosti u praksi sudova se ne traži i dokazivanje nego se odgovara ili za nehat, a nekada i po objektivnoj odgovornosti.

## 1.2. Definisanje krivičnog djela u engleskom krivičnom pravu

Kod definisanja krivičnog djela u ovom pravu treba napraviti razliku u odnosu na ono što se zove delikt i što predstavlja osnov za građanskopravnu odgovornost, s tim da i jedno i drugo predstavljaju povredu određenog pravnog pravila ili obaveze, a da krivično djelo ima kao posljedice određene kriminalne konsekvence koje traže procesuiranje pred sudovima koji su za to nadležni. U engleskom krivičnom pravu tradicionalno shvatanje morala sa željom za redom i predvidljivošću, odnosno mogućnošću da svaka osoba upravlja slijedom događaja ili uzrocima stvara kriterije da bi se mogla smatrati krivično odgovornom za štetu, a što čini osnovu kod određivanja osnovnih i najranijih krivičnih djela (*crime*) kao što su ubistva, krađa itd. Ovi kriteriji se ne mogu koristiti kod određivanja pojma krivičnih djela koja su nastala daljnjom evolucijom krivičnog prava i koja su definisana statutima i čija suština je da se sačuva socijalna dobrobit. Kao i u našem pravu jedna od funkcija krivičnog prava je zaštitna funkcija, pa u engleskom pravu ono je u funkciji održavanja reda i sigurnosti, ali i izgradnje morala i zdravlja jednog društva. U engleskom

---

<sup>10</sup> Ibid, 4, 5.

<sup>11</sup> G.Scanlan/C.Ryan, 13.

krivičnom pravu se štite vrijednosti<sup>12</sup> kao što su red, sigurnost, integritet pojedinca, reguliše se poslovanje, zaštita okoliša, zdravlja, zaštita zaposlenika kao i jačanje morala.

Odredbe iz statuta su pokrivena krivičnim pravom i za razliku od zločina – *crime* iz *Common law* ove povrede prava koje nazivamo *statutory offences* podrazumijevaju izvršenja krivičnih djela aktivnim činjenjem isto kao i propuštanjem. Ipak ova djela se razlikuju od klasičnih krivičnih djela npr. *crime* - ubistvo, *rape* – silovanje, itd. koji se podrazumijevaju kao zločini i za koja se počiniocu stavlja stigma kriminalca. Činjenje je poduzimanje svjesnog ili voljnog tjelesnog pokreta dok je nečinjenje suzdržavanje ili nepoduzimanje voljnog ili tjelesnog pokreta kada postoji pravna obaveza na činjenje.

### 1.3. *Actus reus* u engleskom pravu

Dužnost na činjenje kod krivičnih djela nečinjenja u našem pravu postoji u slučajevima kada zakon odnosno drugi propis izričito ustanovljava obavezu na određeno činjenje (pružanje pomoći povrijeđenoj osobi u saobraćajnoj nesreći od strane osobe koja je izazvala nesreću, pružanje pomoći od strane ljekara osobi koja je u opasnosti od smrti ili teške tjelesne povrede, a koja nije odgodiva, staranje o osobi o kojoj se po zakonu druga osoba dužna starati, dužnost roditelja prema djeci, kod krivičnih djela izazivanja opšte opasnosti dužnost odgovornih osoba da se staraju o provođenju odgovarajućih propisa itd. Kada dužnost na činjenje proizilazi iz samog odnosa povjerenja, kako zbog same prirode djelatnosti ili odnosa u kojem se nalaze osobe tada postoji opravdano očekivanje da će druga osoba kada stvari krenu na loše djelovati. Npr. kada dva planinara krenu u ekspediciju i stvari krenu po zlu pa je jedan teško ozlijeđen od drugog se očekuje da dovede pomoć, a ne da kolegu ostavi, ili kada dva narkomana se zajedno drogiraju pa kada kod jednog stvari krenu na loše drugi ne pozove ni hitnu pomoć.

Radnja izvršenja je ona radnja kojom se izvršava krivično djelo odnosno radnja koja je kao takva određena u biću krivičnog djela ili druga radnja kojom se na bitno odlučujući način izvršava krivično djelo u slučaju saizvršilaštva. Radnju izvršenja vrši aktivni subjekt. Radnja određena odvojeno od posljedice naziva se djelatna radnja, a kada je navedena zajedno sa posljedicom - posljedične

---

<sup>12</sup> vidi i G.Scanlan/C.Ryan,4.; Punishment is a form of *deterrent* which allows others to appreciate the consequences of their potential actions through the punishment of others. Punishment also seeks to *rehabilitate, reform and re-educate the offender in the hope they will not re-offend*. In the situation of a relatively minor drug offence, for example, sentencing the defendant to community service together with attendance at a drug rehabilitation unit (if he shows a desire to rid the habit) could be an effective tool. C.Carr/M.Johnson, 4,5.

radnje. Kod nekih krivičnih djela se radnja sastoji od samo jedne djelatnosti dok kod nekih se sastoji od od više djelatnosti, kod nekih krivičnih djela radnja izvršenja može biti određena alternativno npr. kod krivičnog djela špijunaže djelo može biti ostvarenjem saopštavanjem tajnih podataka stranoj obavještajnoj službi, ili osobi koja joj služi, osnivanjem ili rukovođenjem obavještajnom službom, pomaganje obavještajne službe na drugim način mimo prikupljanja podataka itd. Kod nekih krivičnih djela radnja izvršenja može biti određena kumulativno poduzimanjem dvije ili više djelatnosti (razbojništvo i razbojnička krađa kao kombinacija prinude i oduzimanja tuđe pokretne stvari sa namjerom da se pribavi protivpravna imovinska korist, odnosno kod razbojničke krađe oduzimanjem tuđe pokretne stvari sa navedenom namjerom i upotreba sile onda kada je zatečen u krađi kako bi stvar zadržao). Kod dvodjelatnih ili više djelatnih radnji ove djelatnosti ne moraju biti izvršene u isto vrijeme i na istom mjestu npr. kod otmice imamo protupravno lišenje slobode, odnosno držanje osobe na skrivenoj lokaciji i traženje otkupnine.

Da bi znali da li je počinjeno konkretno krivično djelo ili više njih potrebno je pogledati činjenice vezane za to djelo i kako su određena krivična djela, odnosno koji su to konstitutivni elementi tog krivičnog djela. Pitanja koja možemo postaviti je da li postoje određeni zajednički elementi u strukturi krivičnih djela i po čemu se pojedina krivična djela razlikuju međusobno. Da bi vidjeli koji elementi čine krivična djela potrebno je pogledati izvore koji određuju ta krivična djela. Pošto je određeni broj krivičnih djela nastao i formulisan bio od strane sudija, a oni čine *Common law* krivična djela npr. ubistvo (*murder*), sudske odluke vezano za ova krivična djela je moguće naći u *law reports* i to *Criminal Appeal Reports (Cr App R)*, *All England Law Reports (All ER)*, *Cox's Criminal Cases (Cox CC)*, *the Weekly Law Reports (WLR) and Law Reports, Queen's Bench Division (QB)*.<sup>13</sup> Kao drugi izvor krivičnog prava su statuti (*Acts of parliament*) i to kao kodifikacije prethodnih djela po *Common law* ili kao stvaranje potpuno novih krivičnih djela. Većina krivičnih djela je rezultat djelovanja parlamenta na kreiranju statuta koji također u engleskom pravu podliježu interpretaciji od strane sudija i ove interpretacije postaju sastavni dio njihovog značenja sve dok ih viši sudovi po žalbi ili sam Parlament ne promijene u interpretaciju.

Ta obilježja krivičnog djela poznata pod nazivom *actus reus* sastoje se od aktivnog činjenja ili propuštanja od strane osobe koja ima određeno stanje svijesti koje se u ovom pravu naziva „*state of mind*“. Činjenje ili omisija se sastoji od određenih okolnosti ili posljedica ili stanja stvari koje čine obilježja krivičnog djela ili njegov vanjski (eksterni elemenat), dok njegov unutrašnji elemenat ili „*mens rea*“ čini ono što se u našem pravu zove subjektivni

---

<sup>13</sup> vidi G.Scanlan/C.Ryan, 13.



elemenat-krivnja. Tako *common law offence* „murder“<sup>14</sup>- Ubistvo u starijoj verziji definiše kao: nezakonito i zlonamjerno ubijanje ljudskog bića protivno Kraljičinom miru i smrt je nastupila unutar jedne godine i jedan dan od nanošenja povrede.

*Actus reus* kao i u našem pravu se najčešće ostvaruje aktivnim činjenjem dok manji broj djela pasivnim držanjem ili propuštanjem. Kod nekih krivičnih djela se kao dodatni uslov postavlja i postojanje određene okolnosti ili određene posljedice (nastupanje smrti kod ubistva). Kod poticanja i pomaganja na samoubistvo kao i kod nas je objektivni uslov inkriminacije bar pokušaj samoubistva od strane pasivnog subjekta. Poduzimanje zabranjene radnje mora biti učinjeno kao voljni tjelesni pokret, a poduzimanje tjelesnog pokreta ili serija tjelesnih pokreta bez postojanja svijesti o tome čini da osoba nije krivično odgovorna za takvo ponašanje. U takvim slučajevima se ne negira postojanje činjenice postojanja zabranjenog ponašanja, ali postoji mogućnost da se koristi sa specifičnim osnovima za odbranu *defences*, *duress* –krajnja nužda, *self defence*, ludilom ili npr. automatizam „*automatism*“ što opet se razlikuje od generalnih osnova za odbranu npr. nedostatak *mens rea*. Kod automatizma osoba tvrdi da zbog prirode određenog stanja ili poremećaja u kojem se nalazila nije bila svjesna i time nije bila ni odgovorna, kod negiranja određenog *mens rea* osoba dokazuje da je bila svjesna i odgovorna za svoje ponašanje, ali da nije imala određeni zahtjevani oblik vinosti, odnosno imala je neki drugi oblik vinosti za to djelo, a zbog nedostataka u poimanju određenih okolnosti ili stavova ili posljedica koje su sastavni dio bića tog krivičnog djela. Kao i u našem pravu biće pojedinih krivičnih djela je lakše dokazati nego biće drugih krivičnih djela npr. da kod krađe osoba mora imati fizički posjed stvari i biti svjesna prava vlasnika i da stvar želi tretirati kao svoju. Kod silovanja je lakše dokazati obljubu, a koplja se lome oko dobrovoljnosti akta.

### 1.3. Propuštanje ili omisija

Postoje situacije kada zakon određuje da određene okolnosti u vidu propuštanja<sup>15</sup> da se djeluje predstavljaju *actus reus* krivičnog djela, npr. osoba

---

<sup>14</sup> Homicide: Murder and Manslaughter, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/homicide-murder-and-manslaughter>; vidi i G.Scanlan/C.Ryan 15,16.

<sup>15</sup> Law of Omissions is too Narrow, <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/english-legal-system/law-of-omissions-is-too-narrow.php>; vidi i Treatment of Omission in Criminal Law, <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/criminal-law/omission-in-criminal-law-2398.php>; vidi G.Scanlan/C.Ryan, 15-20.

stavi drugu osobu koja je bez svijesti u kadu i pusti vodu, zatim je ostavi u takvom stanju uslijed čega se ona u njoj utopi. Za drugu osobu koja bi tuda prošla ne postoji ta obaveza da djeluje. Obaveze na činjenje u engleskom pravu postoje po osnovi: 1. *Duty to act imposed by statute*, 2. *Duty to act imposed by contract*, 3. *Duty to act imposed by relationship*, 4. *Duty to act imposed by office*, 5. *Duty to act arising from conduct*. Dužnost na činjenje koje proističe iz statuta se sastoji u neizvršenju određene dužnosti na činjenje, npr. osoba koja je učestvovala u saobraćajnoj nesreći u kojoj je neko ozlijeđen ili je nanesena šteta drugom vozilu ne stane i ne da svoje lične podatke svakoj osobi koja po prirodi stvari razumno to može tražiti prema *the Road Traffic Act 1972*, kao i osoba koja to ne prijavi policiji što je to prije razumno moguće, a najkasnije u roku od 24 sata. Dužnost da se djeluje po osnovu ugovora vidi se iz slučaja *R v Pitwood 1902 19 TLR 37* u kojem je optuženi bio zaposlen na željeznici i njegov posao je bio da skretnicu drži otvorenu da bi voz prošao, a da je potom zatvori. Otvorio je vrata da vagon prođe, a zatim otišao na ručak, pri čemu je zaboravio da je zatvori. Uslijed toga je došlo do sudara voza i novog vagona koji je prošao kroz tu skretnicu što je imalo za posljedicu pogibiju jedne osobe. Sudije su to okarakterisale kao postupanje sa „*gross and criminal negligence*“. Takva odgovornost je sigurno i veća jer osoba je propustila obavezu da zatvori takvu skretnicu jer je ona suština ugovora o radu. Sličan slučaj je *Uinstant (1893) 1QB 450*. Dužnost da se djeluje po osnovu odnosa odnosno srodstva se primjenjuje na odnos roditelja prema djeci, uključujući ne samo biološku djecu nego i *de facto* roditelje i djecu kao u slučaju *R v Gibbins and Proctor (1918) 13Cr App R 134*. Optuženi su muškarac i njegova ljubavnica koji koji su prihvatili sestru optuženog da živi u njihovom domaćinstvu koja je bila ekscentrična i nije o sebi vodila računa, a optuženi čak i na poticaj svojih susjeda nisu ništa učinili da joj pomognu i da obavijeste socijalne službe o njenom slučaju uslijed čega je nastupila njena smrt. Iako je postojala krvna veza kao vezujući faktor obaveza je i pored toga proisticala iz prethodno dobrovoljno preuzete obaveze i nastale zavisnosti umrle i optuženih da se o njoj brinu uključujući i da zovnu pomoć. S druge strane, obligacija nastala dobrovoljno se može raskinuti i to je pitanje tumačenja činjenica, ali ako je ona istovremeno utvrđena zakonom onda ona postoji bez obzira da li su strane to dobrovoljno prihvatile. Dužnost da se djeluje po osnovu službe ili službene dužnosti vidimo iz slučaja *R v Dytham [1979] QB 722* kada je policajac vidio svađu van noćnog kluba koja je za posljedicu imala ubistvo uslijed premlaćivanja, a nije učinio ništa da zasutavi svađu i napad, govoreći svjedocima koji su to posmatrali da

---



nije na dužnosti, potom otišavši svojoj kući, čime svjesno nije ispunio svoju dužnost, propuštajući da provede Kraljičin mir, ili da zaštiti osobu, da zaustavi napadače ili ih liši slobode ili što drugo da ih privede pravdi. Optuženi se branio da takvo šta ne postoji jer se povreda službene dužnosti može učiniti aktivnim činjenjem ili korupcijom, a to u ovom slučaju nije tako. Sud je ipak posegnuo za *Stephen's Digest of the Criminal Law 9th ed. (1950) p. 114 art. 145* koji kaže da svaki javni službenik koji počini prekršaj zanemarujući svjesno i voljno svoju dužnost i da to propuštanje nije povezano sa velikom opasnošću za čovjeka prosječnih sposobnosti, a djelo je kao takvo određeno bilo u *Common law* ili statutima, može očekivati da je odgovoran za to propuštanje. To znači, da će policajac biti odgovoran ako je to učinio bez razumnog opravdanja ili izvinjenja, ako je učinjeno svjesno i da nije bilo opasnosti koja bi to opravdala. Ovo se generalno odnosi na sve vrste službi i službenike. Dužnost da se djeluje po osnovu ponašanja imamo u slučaju *R v Miller [1983] 2 AC 161* u kojem je optuženi zaspao sa zapaljenom cigaretom u ustima da bi se potom probudio i vidio da madrac počinje goriti ne poduzimajući ništa, osim što je otišao u drugu sobu da nastavi spavati. Potom je čitavu kuću zahvatio plamen, a optužen je za paljevinu prema *Criminal Damage Act 1971, s. 1.(3)*. Ovaj slučaj se može primijeniti na bilo koju situaciju u kojoj svjesni počinitelj neke bezazlene radnje, ali krivično pravne radnje stvori opasnost za ljude i imovinu. Sličan slučaj je u predmetu *R v Brown (1841) Car & M 314* u kojem je lice odbilo da pruži pomoć policajcu na njegov zahtjev kako bi se zaustavila ilegalna borba lica za nagradu kada je zaključeno da lice nije dužno da pruži svaku vrstu pomoći nego samo onu koja je razumno potrebna i za koju ne postoji zakonsko izvinjenje za njeno nepružanje. Sličan je slučaj u predmetu *Albert v Lavin [1982] AC 546* kada je zaključeno da nije samo pravo nego i dužnost svakog pojedinca da poduzme mjere radi sprječavanja ili prijetnje povrede mira u njegovom prisustvu.

## 2. Posljedica

Posljedica je vidljiva promjena u spoljnjem svijetu. Ona se uvijek manifestira na određenog pasivnog subjekta, bilo fizičku ili pravnu osobu. Posljedica krivičnog djela se manifestuje ili kroz uništenje, oštećenje ili činjenje neupotrebljivim određene stvari i to su krivična djela povrede. Krivična djela povrede se sastoje u povredi nekog zaštićenog pravnog dobra ili vrijednosti društva. Krivična djela ugrožavanja karakteriše da poduzimanjem radnje iz opisa krivičnog djela nije nastupila povreda dobra nego je nastupila opasnost za to dobro. Opasnost se može manifestovati ili kao konkretna opasnost odnosno opasnost koja je u konkretnom slučaju nastupila, ali zbog okolnosti van same

radnje nije nastupilo uništenje ili oštećenje zaštićenog dobra. Ova vrsta opasnosti se mora dokazivati u svakom konkretnom slučaju. Krivična djela sa apstraktnom opasnošću su krivična djela kod kojih je krivično djelo počinjeno poduzimanjem zabranjene radnje iako nije nastupila nikakva konkretna – neposredna opasnost, ona je zbog prirode same radnje mogla da nastupi npr. prevoz opasnog, zapaljivog i eksplozivnog materijala koji je regulisan odgovarajućim propisima. U engleskom krivičnom pravu postoje još i krivična djela gdje je jedno od njihovih obilježja situacija u kojoj se osoba može naći i koja se da označiti kao stanje stvari i ne zahtijeva da je osoba počinila ikakav akt činjenja ili propuštanja kao ni to da li se svojom krivnjom našla u toj situaciji. Primjer za takav slučaj imamo u predmetu *R v Larsonneur*<sup>16</sup> (1933) 24 Cr App R 74. U ovom slučaju radi se o francuskoj državljanici koja je imala uredan boravak u UK do određenog datuma kada je upozorena da sa tim datumom mora napustiti državu, što je ona i učinila otišavši u Irsku. Iz Irske biva vraćena u UK čime se ona zatekla u ovoj državi kao osoba čiji odlazak iz ove zemlje nije više moguć jer se zatekla kao stranac koji je povrijedio uslove iz pasoša. Kao uslov počinjenja djela u ovom slučaju je činjenica da je ista uhvaćena u UK. Drugi slučaj je *Martin v State of Alabama* (1994)<sup>17</sup> 31 Ala App 334,17So2d 427. u kojem je osoba konzumirala alkohol u svome domu nakon čega je nasilno policija ušla u njegovu kuću i izvela ga napolje u besvjesnom stanju. Optužen je bio da je na javnom mjestu protivno propisima bio u stanju pijanstva. Sud ga je oslobodio otpužbe jer njegovo djelo nije učinjeno dobrovoljno u zabranjenom stanju. Element *actus reus* krivičnog djela je moguće počiniti aktivnim činjenjem ili omisijom, ali je potrebno da se radnja odvija u kontekstu određene okolnosti npr. kod krivičnog djela iz *Common law - Battery* (fizički napad na osobu) koji uključuje primjenu nezakonite sile od strane osobe nad žrtvom pri čemu se kao specifična okolnost uzima nezakonitost. U krivična djela po *Common law* su uključena i djela Silovanje i Krađa (*rape, theft*) i ona se zovu još i „*conduct crime*“ za razliku od „*result crime*“ koja nisu ovisna od postojanja nikakve okolnosti, ali da bi postojao *actus reus* mora nastupiti određena posljedica ili stanje. U opisu takvih krivičnih djela postoje okolnosti koje negiraju određene *defences* – ili osnove za odbranu koje je moguće koristiti kod mnogih opštih krivičnih djela. Tako kod krivičnog djela ubistva - murder postoji okolnost koja se označava nezakonito ubijanje ljudskog bića odnosno prouzrokovanje smrti, ili drugačije rečeno kada nema neke okolnosti koja opravdava ubijanje kao kod nužne odbrane ili upotreba razumne sile da bi se spriječilo izvršenje kojeg drugog ozbiljnog

---

<sup>16</sup> *vidi* : In *r v Larsonneur* 1933 24 cr app 74 the defendant was, <https://www.coursehero.com/file/p74s9cs9/In-R-v-Larsonneur-1933-24-Cr-App-74-the-defendant-was-deported-against-her-will/> ; *R v Larsonneur* (1933) 24 Cr App R 74, <https://www.explore-law.com/r-v-larsonneur/>; *vidi* i G.Scanlan/C.Ryan, 21.

<sup>17</sup> G.Scanlan/C.Ryan, 20.

krivičnog djela (prema *Criminal Law Act 1967*, s.3 (2). and para. 6.5.4.) Ovi osnovi za odbranu postoje iako je u samom biću krivičnog djela kasnije maknuta oznaka nezakonito ubijanje.

Neosporno je da *actus reus* i *mens rea* moraju da postoje, ali postavlja se pitanje kada se oni ne javljaju u isto vrijeme. Do spajanja može doći ako je to jedan kontinuum vremena kao kontinuirani događaj. Slučaj *Thabo Mell v R (1954) WLR 288* u kojem je optuženi udario žrtvu za koju je pomislio da je mrtva, a koju je kasnije bacio sa stijene. Žrtva nije podlegla sve dok nije pala u podnožje stijene. Branio se time da nije imao *mens rea* kada ju je bacio sa stijene, ali je sud našao da sve te djelatnosti nije moguće odvojiti jedne od drugih jer predstavljaju seriju akata.<sup>18</sup>

## 2.1. Nepostojanje nekog od elemenata *actus reus*

Postoje slučajevi kada neki od elemenata *actus reus* nije ostvaren odnosno nedostaje, a osoba je imala namjeru počinuti konkretno djelo, a ona smatra da je kriva. U tom slučaju stanje uma osobe odnosno *state of mind* je irelevantno. Druga je situacija kada su ostvareni svi elementi *actus reus*, ali postoje još neke okolnosti koje se mogu uzeti kao osnov za odbranu „*general defences*“ i to prije nego oni budu negirani. Ovi osnovi za odbranu odgovoraju našim institutima koji negiraju krivično djelo ili krivnju npr. nužna odbrana, krajnja nužda, prinuda, zabluda itd. Tako u slučaju *R v Dadson (1850) 4 Cox CC 358*<sup>19</sup> čiji činjenični opis je bio sljedeći: policajac je čuvao šumu iz koje su se krala stabla. Nakon što je jednog dana primijetio oštećenog, a od koga je tražio da stane, da bi ovaj počeo i da bježi, otvorio je vatru na njega i ranio ga. Optužen je da je pucao sa namjerom da nanese ozbiljne tjelesne ozljede i u vrijeme kada je bilo dozvoljeno pucati na bjegunca koji je počinio ozbiljan zločin - *felony*. Prema statutu dvije optužnice za krađu drveta čine da treća postaje *felony* i u tom slučaju je dozvoljeno pucati na bjegunca. Kako ovaj uslov nije ispunjen, policajac je počinio krivično djelo.

Kod pojedinih krivičnih djela se zahtjeva ne samo aktivno činjenje ili propuštanje nego i rezultat u vidu posljedice. To su tzv. „*result crimes*“. Kod *actus reus of offence of criminal damage* se traže ne samo djelovanje ili propuštanje sa nekom okolnošću nego i nastupanje fizičke štete na imovini.

## 2.2. Uzročna (kauzalna) veza između radnje i posljedice

Između konkretne radnje i posljedice mora postojati određeni odnos kojeg nazivamo uzročnom vezom usljed kojeg radnja koja je poduzeta je uzrok određene posljedice koja je nastupila. Utvrđivanje uzročne veze u konkretnom

---

<sup>18</sup> C.Carr/M.Johnson, 42.

<sup>19</sup> R v Dadson (1850) , <https://webstroke.co.uk/law/r-v-dadson-1850>;

slučaju je činjenično pitanje i rješava se na osnovu prirodnih zakona i iskustvenog saznanja. U praksi, najčešći slučajevi su da je ljudska radnja neposredni uzrok nastupanja zabranjene posljedice, tako da je uzročna veza nesumnjiva, npr. učinilac puca iz vatrenog oružja u grudi žrtve, u predio srca, što dovede do smrti. Tu je očigledno da postoji uzročna veza između radnje učinioca i nastale posljedice. Međutim, mogući su slučajevi da se između ljudske radnje i nastupjele posljedice interpolira jedan ili više događaja kao uslova nastanka posljedice, npr. učinilac tjelesno povrijedi žrtvu, a kasnije se ispostavi da je žrtva bolovala od hemofilije ili učinilac povrijedi žrtvu, a B lice žrtvi zavije ranu septičkim zavojem, pa se rana inficira i žrtva umre. U tom slučaju postavlja se pitanje da li došlo do prekida uzročne veze između prvobitne radnje izvršioca i nastupjele posljedice. Postoji više teorija o uzročnosti u krivičnom pravu<sup>20</sup> i ovdje se uključuju tzv. teorije ravnoteže i teorije kvalitativnog razlikovanja uzroka od uslova, ali najbitnija je teorija adekvatne uzročnosti koja polazi od toga da se kao uzrok smatra samo onaj uslov koji proizvodi posljedicu koja po prirodi stvari iz iskustva to čini. Ova teorija ima problem kod određivanja uzroka onda kada se dese izuzetni sličajevi ili izuzeci koji mogu zbog kompleksnosti života nastati. Npr. tipična posljedica nastaje kada usljed uboda nožem osoba zadobije tešku tjelesnu povredu ili smrt, dok atipična posljedica je nastupanje smrti usljed šamara kada postoji posebno stanje organizma npr. bolest srca. Teorija o jednakom značaju svih uslova (ekvivalentna teorija) ne pravi razliku između uslova i uzroka nego ih smatra uzrocima koji usljed zajedničkog dejstva dovode do posljedice, a izostanak samo jednog vodi izostanku posljedice, što nije moguće prihvatiti. Teorija o uzročnom razlikovanju uslova prema prirodi njihovih posljedica i vremena kada su ispujeni je varijanta teorije kvalitativnog razlikovanja uzroka i uslova. Kod spornih slučajeva naša pravna teorija i sudska praksa prihvataju teoriju ekvivalencije (jednake vrijednosti). Po ovoj teoriji svi faktori koji su usloveli nastupjelu posljedicu imaju jednaku vrijednost. To znači da se uzrokom smatra svaki onaj uslov bez koga konkretna posljedica ne bi nastupila. Po ovoj teoriji, uzročnost će postojati i u slučaju potpuno nepredvidivih i naknadnih pojava koje se nadovezuju na radnju učinioca. Ako je ljudska radnja ušla u uzročni lanac koji je doveo do posljedice – mora se uzeti da je ona uzrok posljedice, bez obzira u kojem stepenu je doprinijela proizvođenju posljedice. U slučaju prekida uzročnosti, učinilac odgovara samo za posljedicu koja je nastupila prije prekida uzročne veze, npr. učinilac je oštećenom nanio tjelesne povrede, nakon toga ga vozilom vozi u bolnicu, u toku vožnje dođe do udesa krivicom drugog vozača, usljed čega oštećeni pogine. Ovaj drugi udes prekinuo je tok uzročnosti pa će prvobitni učinilac krivično odgovarati za nanošenje tjelesnih povreda oštećenom, a drugi vozač za krivično djelo ugrožavanja bezbjednosti saobraćaja kvalifikovano smrtnom posljedicom. Drugi primjer: provalnik je provalio u

---

<sup>20</sup> Vidi B.Petrović/D.Jovašević, *Krivično pravo I*, Sarajevo, Pravni fakultet, 2005.

tuđu kuću, zatiče oštećenog i nanese mu teške tjelesne povrede i dovede ga u stanje da ovaj više ne može da vlada sobom, oduzima stvar i odlazi. Nakon toga dolazi do požara i čovjek pogine. Učinilac će odgovarati za krajnju posljedicu, jer nije došlo do prekida uzročnosti, jer je čovjeka doveo u stanje da ne može da se spasi sam.

Uzročnost kod krivičnih djela nečinjenja se često osporava naročito od nepravih krivičnih djela nečinjenja. Jedno mišljenje stoji na stanovištu da nečinjenje ne može biti uzrok posljedice, ali propuštanje one radnje kojom se spriječava posljedica je uzrok npr. nepružanje pomoći nije uzrok nego udaljavanje sa lica mjesta ili hladnokrvno posmatranje i ova radnja nije prihvatljiva za naše krivično pravo. Pošto nečinjenje ne proizvodi nikakavu promjenu u spolnjem svijetu ipak postoje slučajevi kada nečinjenje može biti uzrok posljedici: ako je postojala dužnost da se otkloni neka posljedica, ako je bilo vjerovatno da bi se posljedica otklonila, umanjila ili nastupila znatno kasnije, ako je bilo objektivno moguće učiniocu da poduzme radnju kojom bi otklonio posljedicu.

### 2.3. Uzročnost u engleskom krivičnom pravu

U svim krivičnim djelima koje rezultuju određenom posljedicom mora se dokazati da je određeno individualno ponašanje uzrokovalo posljedicu koja je zabranjena tim krivičnim djelom. U slučaju *R v White [1910] 2 KB 124* u kojem je optuženi u vinsku čašu nasuo otrov dovoljan da usmrti čovjeka i to pripremio za svoju majku. Ona je nađena mrtva, a pored nje netaknuta čaša sa otrovom. U tijelu nisu nađeni znaci prisustva otrova pa je on optužen za pokušaj ubistva, jer za svršeno djelo je falio jedan od elemenata, a to je smrt osobe uzrokovan njegovom radnjom. Postavlja se pitanje da li učinilac krivičnog djela koji je poduzeo radnju koja bi po uobičajenom stanju stvari bez ometanja dovela do posljedice može reći da nije odgovoran za posljedicu djelimično ili u cjelosti, nakon što je došlo do interferencije nekim aktom drugih ili događajem nad kojim nije imao kontrolu, i da li je u takvim slučajevima lanac uzročnosti prekinut. U slučaju *R v Jordan (1956) 40 Cr App R 152*<sup>21</sup> optuženi je ubo nožem oštećenog probivši mu crijeva na dva mjesta, i čiji život nije bio ugrožen ubodnim ranama, a da bi kasnije preminuo. U bolnici je tretiran određenim antibiotikom na koji nije bio tolerantan, a istovremeno mu je data intravenozno ogromna količina tekućine što je uticalo da se na plućima stvori edem i problemi sa plućima. Uzrok smrti je utvrđen obdukcijom, a odbrana je na sudu tvrdila da smrt nije nastupila ubodima optuženog nego abnormalnim tretmanom u bolnici što je sud prihvatio. Međutim, u mnogim slučajevima ne postoje ovako evidentni dokazi o tome da je došlo do prekida lanca uzročnosti.

---

<sup>21</sup> G.Scanlan/C.Ryan, 27.

### 3. *Mens Rea*

Centralno mjesto u tradicionalnom engleskom krivičnom pravu je da niko ne bi trebao da bude kažnjen u krivičnom postupku bez da se dokaže njegova krivica ili da mu se ne može izreći prijekor zbog stanja njegovog uma. Ovaj koncept vuče korijene iz latinske maksime: '*actus non facit reum nisi menssit rea*' što bi u prijevodu značilo da se osoba ne može držati odgovornom za krivično djelo, a da stanje njegovog uma nije također krivo. S druge strane, *actus reus* je faktički ili vanjski dio krivičnog djela koji mora zajedno sa ovim subjektivnim - unutrašnjim elementom biti dokazan kako bi se optužnica održala. U engleskom pravu bilo koje djelo iz *Common law* mora biti dokazano van svake razumne sumnje, da je optuženi odgovoran za *actus reus* tog djela kao i da to zahtijeva prijekor zbog njegovog unutrašnjeg stava prema djelu koje koincidira sa *actus reus*. Razlog ovakvog odnosa je uloga sudija u tome da se spriječi svako ograničavanje ponašanja ljudi mimo onog koje je garantovano. Za dokazivanje djela potrebno je dokazati činjenice, i to da je počinjeno ono što je zabranjeno, posljedice činjenja ili propuštanja, i da je optuženi odgovoran odnosno da optuženi ima odgovarajuće stanje uma u to vrijeme. Osim krivičnih djela iz *Common law* postoje mnoga krivična djela iz statuta koja donosi parlament, a prema kojima će počinitelac biti odgovoran bez obrzira na stanje uma počinioca. Odgovornost se zasniva na samo jednom elementu, a to je *actus reus*. I mada u statutima stoji implicitno ili eksplicitno da *mens rea* mora biti dokazana, a riječi koje se upotrebljavaju kao sinonimi za *mens rea* su: *knowingly, maliciously, wilfully, dishonestly, malice, intention, recklessness*, itd., upotreba ovih izraza ne garantuje da se tu radi o krivičnim djelima "*offence*" koji zahtijevaju dokazivanje *mens rea*<sup>22</sup>. Također, problem je i kada su statuti propustili da upotrijebe neke od ovih riječi pa se sudije pitaju da li se radi ovdje o tome da je *mens rea* jedan od elemenata djela. Ono što se sa sigurnošću može zaključiti je da se *mens rea* mora dokazivati za svako ozbiljno krivično djelo iz *common law*. Bilo bi lako kada bi se za *mens rea* moglo reći da se radi o zlom ili opakom umu kao kod djela iz *Common law* koja se čine umišljajno, ali npr. kod krivičnog djela usmrćenja ili *manslaughter* koje se realizuje sa grubom nepažnjom (*gross negligence*) odnosno nehatom i tu nema namjere ili nema nikakvog stanja uma, a što je u suprotnosti sa zahtjevom zlog uma ili pozitivnog stava prema djelu. Problem u engleskom pravu sa *mens rea* je taj da su korišteni brojni sinonimi koji opisuju brojna stanja uma koja su u vezi sa okolnostima, posljedicama, događajima ili aktivnostima. U slučaju *DPP for Northern Ireland v Lynch [1975] AC 653 p.688*<sup>23</sup> Lord Simon kaže da postoji

---

<sup>22</sup> *Ibid*, 34.

<sup>23</sup> *Ibid*.



haotična terminologija, a da kompleksnost raste sa varijacijama potrebnog *mens rea* u različitim krivičnim djelima, a kaos stvaraju i sudski presedani i javna politika.

### 3.1. Stanje uma ili *state of mind*

Sinonimi koji se koriste su: *awareness, heedlessness, belief, consciouess, desire, deliberateness, dishonestly, foresight, heedlessness, knowledge, intent, intention, malice, reclessness, wickedness, wilfulness*, i neki su pravni sinonimi, a neki nisu. Stanje u kojem ne postoji nikakav stav prema djelu ili „*non-state of mind*“ zove se *negligence*. Nedostatak kapaciteta za određeni tip *mens rea* treba razlikovati od onoga što se zove nedobrovoljno počinjenje djela sa opravdanjima u vidu osnova za odbranu - *defences*. Kod nekih krivičnih djela kod kojih se sudi i po objektivnoj odgovornosti odnosno bez dokaza o bilo kakvoj *mens rea* - krivnji. Ova djela su djela određena u statutu kao *Acts of Parliament*. Slučaj *Gammon (Hong Kong) v Attorney General of Hong Kong (1985) AC1* u kojem je optuženi bio involviran u izgradnju zgrade koja se srušila u Hong Kongu i bio je optužen da je odstupio od planovu u odnosu na materijale za izgradnju, a koji su mogli da dovedu do povrede. Nije bilo dokaza po kojima se vidjelo da je optuženi znao da su materijali odstupili od navednog. U prvom stepenu se osuđeni žalio da bi Lord Scarman odbio žalbu ustanovljavajući test da bi pokazao da li se radilo o objektivnoj odgovornosti. Test ima sljedeće elemente: da li postoji presumpcija da se traži *mens rea* prije nego se nekoga proglasi krivim; presumpcija je tim jača ako se radi o slučajevima koji su čisto kriminalni - „*truly criminal*“; presumpcija se primjenjuje i na statutarna djela i može biti uklonjena samo ako je *mens rea* izričito naveden u statutu ili se implicitno zaključuje; ako se statut odnosi na nešto što predstavlja društvenu brigu ili javnu sigurnost, presumpcija se može ukloniti; u slučaju koji predstavlja zabrinutost za gore navedeno bit će promovirana objektivna odgovornost da bi se prevenirali zabranjeni akti. U slučaju *Gammon* primijenjen je objektivni standard kako bi se osigurala javna sigurnost.

### 3.2. *Negligence*

*Negligence* je jedan od tri stanja uma i dosta je široko postavljen pa ga je u praksi lako dokazivati. Dokaz da je *actus reus* učinjen sa ovim stanjem uma i ne znači i da će osoba biti kažnjena za svako krivično djelo. Kažnjava se za ovaj oblik vinosti samo ako je osoba usmrćena odnosno ako je poruzrokovana smrt neke osobe ili kada je za određeno krivično djelo propisano da je takva negligencija neizvinjavajuća, npr. krivično djelo vožnja bez potrebne pažnje suprotno zakonu o saobraćaju kod *Road Traffic Act 1972*. Ovo djelo je

statutarnog karaktera i dokaz obične negligencije je dovoljan. Negligencija je stanje bez svijesti o djelu, da ga uopšte nema. Moguće su dvije intepretacije negligencije ovisno od toga u kom kontekstu se pojavljuje. U jednom slučaju se izjednačuje sa značenjem u građanskom pravu neprava ili štete i odnosi se na ono što bi razuman čovjek trebao da učini ili bi se suzdržao da ne učini. U krivičnom pravu se samo traži stepen vjerovatnoće van razumne sumnje, npr. da je vozio nepažljivo protivno zakonu o saobraćaju što je visok standard u odnosu na građansko pravo gdje se traži samo određena vjerovatnoća. Za krivično djelo usmrćenja dokaz obične negligencije nije dovoljan nego se traži gruba nepažnja ili *gross negligence*. Tako u slučaju *R v Bateman (1925)* 94. LJ KB 791 (AT P. 794)<sup>24</sup> kada je doktor optužen za smrt pacijenta pred *the Court of Criminal Appeal* gdje je „rečeno da optužba mora dokazati civilnu odgovornost (osim one koju označavamo kao *pecuniary loss* – novčani gubitak) i moraju zadovoljiti porotu time da negligencija ili nekompetetnost optuženog ide preko mjere koju smo označili kao puka kompenzacija i pokazuje takav stepen ignorancije ili nebrige za život ili sigurnost drugih kao mjere za postojanje krivičnog djela protiv države ili ponašanja koje zaslužuje kaznu. U slučaju *R v Finney (1984)* 12 Cox 625<sup>25</sup> optužba je glasila na usmrćenje. Počinilac je bio smještan u duševnu bolnicu. On je u kadu stavio pokojnika i pustio vodu. On je namjeravao da pusti hladu vodu na preminulog i da zatraži od njega da se digne. Preminuli je bio u potpunosti u njegovoj vlasti. Opuženi je imao distrakciju pažnje od strane drugog bolesnika i on je umjesto hladne vode pustio da na bolesnika kapa vruća voda, greškom. Pacijent koji se nalazio u kadi je oparen i preminuo je. Predsjednik porote je u pogledu zahtjeva o gruboj nepažnji ukazao: da bi se osobi stavila na teret krivnja u vidu grube negligencije treba reći da svaki pogrešan čin ili korak kao takav ne čini krivično djelo i kada bolesna osoba namjerno okrene vrelu vodu umjesto hladne znajući da je u kadi pacijent to čini sa grubom negligencijom za ono što on treba da vidi oko sebe, ali kada on osobi kaže da ustane i kada on misli da je ona ustala tada ne govorimo o krivičnom djelu usmrćenja nego o slučaju.

Elementi negligencije i teške negligencije - *gross negligence* su isti s tim da postoje faktori kao što su nedostatak opreznosti i razboritosti koja čine da je to djelo više za osudu nego drugo. Primjer za nepažnju i grubu nepažnju jeste kada neka osoba koja je trenirana za neku situaciju ne djeluje u skladu s tim, a obična nepažnja je kada to isto učini osoba koja nije trenirana i obučena za takvo nešto. Drugi faktori koji se mogu koristiti da se napravi razlika između navedenih kategorija su: da što je više takvih faktora koji ukazuju da je morao djelovati u određenom smjeru ukazuje na veći stepen negligencije, ako je djelo ozbiljno i ako se često radi takav akt onda on postaje *gross negligence*. Da bi uopšte opstala optužnica za teški nemar *gross negligence* vezano za usmrćenje tužilac

---

<sup>24</sup> *R v Bateman (1925)* 19 Cr App R 8, <https://www.lawteacher.net/cases/r-v-bateman.php>;

<sup>25</sup> G.Scanlan/C.Ryan, 37.

mora dokazati *actus reus* (smrt ljudskog bića) zajedno sa *mens rea* što u *common law* se zadovoljava sa dokazom negligencije kao najmanjim denominatorom vinosti, ali također dokaz višeg oblika vinosti kao što je *recklessness* ili *intention* će također biti dovoljno za *mens rea*. Ako tužilac uspije dokazati *intention*, onda se mijenja i optužba na ime ubistva *murder*. Suprotno nije moguće, odnosno tužilac će pokušati dokazati ubistvo, a namanje što treba je *negligence* za usmrćenje.

### 3.3. *Basic and Specific Intention*

Ako ostavimo na stranu usmrćenje i druga statutarna krivična djela koji se dokazuju i sa oblikom vinosti *negligence* ostala krivična djela iz *Common law* i statutarna krivičina djela spadaju u drugu kategoriju odnosno u ostale dvije podkategorije: *Crimes of specific or ulterior intent* i *Crimes of basic or general intent*.<sup>26</sup>

Krivična djela specifične ili skrivene namjere, za koja *mens rea* mora imati dokaz van razumne sumnje da je optuženi namjeravo da počini *actus reus* i da je optuženi imao namjeru da učini zabranjeni akt sa oblikom vinosti *intentional* ili *reckless* (izuzetno i pod specifičnim okolnostima) za koji je optužen sa dokazivanjem ekstra specijalne namjere. Dokaz *recklessness* i negligencije u vezi te specijalne namjere bi bio nedovoljan<sup>27</sup>. Danas od odluke u slučaju *R v Molonyn [1985] 2 WLR* ubistvo, je reafirmirano kao krivično djelo specifične namjere i sumnja koja je nastala u predmetu *Hyams case* je nestala jer u ovom slučaju je tretirano kao krivično djelo bazične namjere. Bilo koji optuženi je odgovoran samo ako tužilac dokaže da je htio akt (*intentionally* ili *recklessly*) kojim je neko ubijen ili ozbiljno ozlijeđena žrtva i da je optuženi želio da ubije ili prouzrokuje ozbiljnu povredu (*intended*). Neka iz ove grupe krivičnih djela su najbolje definisana sa terminom „*ulterior intent offences*“ (vidjeti *Lord Simon of Glaisdale in DPP v Morgan [1976] AC 182*<sup>28</sup> i modifikovano *DPP v Majewski [1977] AC 443*<sup>29</sup>) zato što namjera se dokazuje nezvano za *actus reus*. U našem pravu se kod ubistva ne traži dokazivanje neke specijalne dodatne namjere, ali ona može biti kvalifikatorna okolnost kao kod ubistva iz

---

<sup>26</sup> *Ibid*, 38-41.

<sup>27</sup> *Ibid*.

<sup>28</sup> *DPP v Morgan [1975]*, Parliamentary Archives, HL/PO/JU/4/3/1268, HOUSE OF LORDS <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8ca60d03e7f57ecd7a3>;

<sup>29</sup> „This means that a voluntarily intoxicated defendant, such as M, can be convicted even where the prosecution has not proven intent. In reaching this conclusion, their Lordships emphasised the importance of the criminal law in protecting law-abiding citizens and the defendant’s guilt in cases such as this is supplied by the act of self-intoxication with reckless disregard for the possible consequences.“ *R v Majewski [1977] AC 443*, <https://www.lawteacher.net/cases/r-v-majewski.php>;

koristoljublja, iz niskih pobuda, ubistva ovlaštenih osoba na poslovima održavanja reda, itd. To i kod nas ubistvo je djelo sa generalnom, ali i specifičnom namjerom. Dovoljno je dokazati umišljaj direktni ili eventualni.

Primjer krivičnih djela sa *ulterior intent offences*<sup>30</sup> su provala – *burglary* sa namjerom po 9 (1) (a) *Theft Act 1968* i *destroying or damaging* sa namjerom *intent* da se ugrozi život nekoga pod 1(2) (b) - *Criminal Damage Act* iz 1971.<sup>31</sup> godine. *Burglary* je definisana prema *Theft Act 1968*<sup>32</sup> 9(1)a kao situacija u kojoj neko uđe u zgradu neovlašteno sa namjerom da nekoga siluje (neku ženu u tom zakonu) ko se nalazi unutra ili da ukrade ili ošteti imovinu koja se nalazi unutra. *Actus reus burglary* ima tri elementa a) ulaz – *entry*, b) u zgradu c) nedozvoljeno kao *trespasser*. *Mens rea* krivičnog djela (*offence*) biće zadovoljen ne samo ako se prosto dokaže da je neko sa *intentional* ili *reckless* neovlašten ušao u neku zgradu, nego ako se dokaže i to zajedno sa dokazom da je uobičajena specifična *specific/ulterior intent* namjera da siluje - *rape*, ukrade, ili prouzrokuje štetu. Najbolji primjer ove vrste krivičnih djela iz statuta su *Offences against the Person Act 1861*, s 18, sa amandmanima i glase: „*Bilo ko ko sa nezakonitom i sa zlom namjerom povrijedi nekoga ili prouzroči bilo koju ozbiljnu tjelesnu štetu bilo kojoj osobi ili sa namjerom se opire ili spriječava zakonito hapšenje od zatvaranja bilo koje osobe, bit će kriv za felony i bit će optužen i potom će biti odgovoran i zadržan u zatvoru do kraja života*„. Ova odredba do kraja života danas glasi bit će kažnjen kaznom doživotnog zatvora.

Da bi neko bio proglašen krivim za ovo djelo ne samo da se mora dokazati da je neko *intentionally* ili *recklessly* ozlijeđen nego se mora dokazati da je neko htio nekoga ozlijediti ozbiljno ili namjerno da onemogući nečije hapšenje. Tužilac mora dokazati da je ozljeda prouzrokovana najmanje sa oblikom vinosti *recklessly*, ali i da je ta ozljeda prouzrokovana sa nekom od specificiranih namjera. Sam dokaz da je ozljeda prouzrokovana sa minimum *reckless* nije dovoljna, nego se mora ići i izvan *actus reus*. Sljedeći primjer krivičnih djela sa specifičnom namjerom je krađa prema *the Theft Act 1968*: „krađa je kada neko sa nečasnom namjerom uzme tuđu stvar sa namjerom da je permanteno odvoji od njenog vlasnika, odnosno da ga uskrati nje, a kome ona po pravu pripada“. Oduzimanje te stvari može biti sa *intentional* ili *reckless* oblikom vinosti, ali tužilac mora dokazati i da je postojala specifična namjera da se nekoga za stalno uskrati te stvari.

Sljedeći primjer je u slučajevima pokušaja krivičnog djela. Ono što se već u ovom dijelu krivičnog prava može reći je da nema krivičnog djela pokušaja samog po sebi, nego mora se pokušati neko od konkretnih krivičnih djela. Mora se poduzeti *actus reus* sa *mens rea intentionally* ili sa *recklessly*, konkretnog

---

<sup>30</sup> Law Teacher, FREE LAW STUDY RESOURCES, Mens Rea Lecture, <https://www.lawteacher.net/modules/criminal-law/committing-an-offence/mens-rea/lecture.php>;

<sup>31</sup> Criminal Damage Act 1971., <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/48/contents>;

<sup>32</sup> Theft Act 1968, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/60/section/9>;

krivičnog djela *robbery, murder, rape*, itd. Sva ostala krivična djela koja zahtijevaju *mens rea* koji ne spada u specijalnu kategoriju koja zahtijeva dokazivanje specijalnog dokaza namjere ili sa druge strane ne spadaju u neke druge specijalne kategorije koje omogućavaju da se djelo dokazuje negligencijom su krivična djela bazične namjere ili krivična djela sa *basic intent*. Ovo jednostavno znači da tužilac mora dokazati *actus reus* koji je učinjen ili sa *recklessness* ili sa *intention* i oba su dovoljna za dokazivanja *mens rea*, a prema *Criminal Damage Act 1971* može se dokazati da je neko ugrozio život druge osobe *recklessly* ili sa namjerom usljed destrukcije ili uništenja imovine. To je krivično djelo sa bazičnom namjerom zato što dokazivanje bilo kojeg od ova dva oblika vinosti je dovoljan za optuživanje.

### 3.4. *Intention*

*Intention* je sinonim za zao um i najteži je oblik vinosti sa kojim se može počinuti krivično djelo i za njega se može reći da je optuženi želio ili volio da se to desi, ali se ovi termini ne upotrebljavaju jer često se miješaju sa onim što se u krivičnom pravu zove motivima. Ako je optuženi imao jasan cilj i želio da ga postigne na zabranjen način (bez obzira da li je optuženi razmišljao o tome da čineći to krši krivično pravo), ili da proizvede zabranjenu posljedicu i bez obzira na motive, može se reći da je djelovao namjerno. Ovo je prva i najčešće definicija namjere za svrhe *mens rea*. Primjer aplikacije ove ograničene definicije je u slučaju *Chandler v DPP [1964] AC 763*<sup>33</sup> i u slučaju *R v Steane [1947] KB 997*.<sup>34</sup> U zadnjem slučaju Britanac koji je živio u Njemačkoj za vrijeme II svjetskog rata se optužuje da je učestvovao u slanju radio poruka na radio stanici koja je emitovala program na engleskom jeziku kojima je pomagao neprijatelju, mada je njegova jedina namjera bila da spasi svoju porodicu da ne završi u koncentracionom logoru. Ono što je sudija našao je striktno motiv optuženog. Ono što je optuženi činio je čino svjesno i dobrovoljno sa namjerom da napravi radio emisije i znao je da time pomaže neprijatelju. On je tim djelovao sa namjerom - *intentionally*. Njegov motiv je bio irelevantan za određivanje vinosti, ali je od značaja kod odmjeravanja kazne jer može predstavljati osnov za primjenu instituta za odbranu kao što je nužda ili *duress*. Ovaj uzak koncept *intention* koji podrazumijeva da se djeluje svjesno znajući kakav će rezultat biti se često označava kao direktni umišljaj - *direct intention*. *Intention* može biti dat i u drugoj široj definiciji. Ako se može dokazati da je optuženi bio svjestan da je njegovo djelovanje zabranjeno (ali se ne traži njegova procjena po krivičnom pravu) i da će posljedica također nastupiti

---

<sup>33</sup> *Chandler v DPP [1964] AC 763*,  
<https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8ca60d03e7f57ecd781>>;

<sup>34</sup> G.Scanlan/C.Ryan, 41.



neizbježno, iz takvog njegovog ponašanja može se reći da djeluje sa namjerom - *intended*.

Druga vrsta umišljaja je *oblique intention* čija šira definicija je takva da nema veze ili nije u vezi sa optuženikovim ciljem ili svrhom i nema veze sa njegovim motivom. U ovom obliku umišljaja se traži samo da je optuženi svjestan zabranjene posljedice, odnosno da je ona izvjesna ili da sigurno nastupa iz njegovog ponašanja. Postojanje ovog oblika umišljaja je prepoznato u slučaju *Hyam v DPP [1975] AC 55*, ali i u slučaju pokušaja krivičnog djela *R v Mohan [1976] QB 1*<sup>35</sup>, kod krivičnog djela ozljeđivanja sa namjerom da se nanese ozbiljna tjelesna šteta u slučaju *R v Belfon [1976] 3 ALL ER 46*.<sup>36</sup> Ovaj oblik umišljaja još nije univerzalan jer se smatra da neka krivična djela moraju imati samo direktni umišljaj.

#### 4. Umišljaj kod krivičnog djela Ubistva

U slučaju ubistva 10 godina vodeći slučaj je bio *Hyam V DPP*<sup>37</sup>. Mada je značajan aspekt tog slučaja imenovan kao *mens rea for murder* bio je zamijenjen od strane Doma Lordova - *House of Lords* odlukom u slučaju *R v Molony*. Slučaj gđe. Hyam koja je imala ljubavnu vezu sa oženjenim čovjekom i smatrala je da ima konkurenciju u toj vezi. Jedan dan je otišla do kuće te

---

<sup>35</sup> *R v Mohan*, All England Law Reports/1975/Volume 2 /*R v Mohan* -[1975] 2 All ER 193, <https://queensburylaw.files.wordpress.com/2011/09/r-v-mohan.pdf> „A police officer on duty saw a motor car being driven by the appellant. The vehicle appeared to be exceeding the permitted speed limit. The officer stood in the path of the vehicle and signalled the appellant to stop. The vehicle slowed down but, when about ten yards away from the officer, accelerated hard and was driven straight at the officer who moved out of its way in order to avoid being knocked down. The appellant was charged on three counts, one of which alleged that, on the day in question, having the charge of a motor vehicle, he had attempted, by wanton driving, to cause bodily harm to be done to the police officer. In relation to that charge the judge directed the jury that the Crown had to prove that the appellant had deliberately driven the vehicle wantonly and that he must have realised at the time that, unless he were to stop or there were some other intervening factor, such driving was likely to cause bodily harm, or that he was reckless as to whether bodily harm was caused, but that it was not necessary to prove an intention actually to cause bodily harm. The appellant was convicted on that count and appealed. Held-In order to prove the offence of attempt to commit a crime the Crown had to prove a specific intent, ie a decision by the accused to bring about, so far as it lay within his power, the commission of the offence which it was alleged that he had attempted to commit. It was not sufficient to establish that the accused knew or foresaw that the consequences of his act would, unless interrupted, be likely to be the commission of the complete offence; nor was a reckless state of mind sufficient to constitute the necessary mens rea. Accordingly the judge's direction was bad in law and the appeal would be allowed (see p 198 and p 200 b f and j, post). Dicta of Asquith LJ in *Cunliffe v Goodman*[1950] 1 All ER at 724 and Lord Parker CJ in *Davey v Lee*[1967] 2 All ER at 425 applied“

<sup>36</sup> G.Scanlan/C.Ryan, 42.

<sup>37</sup> *Ibid*, 42-45.; <https://www.lawteacher.net/cases/hyam-v-dpp.php>;



osobe i njeno poštansko sanduče na ulaznim vratima polila benzinom i zapalila. Žena i jedno dijete iz kuće su uspjeli izaći, dok su dvoje djece te osobe usmrćena. Gđa. Hyam je tvrdila da je njena namjera bila da zaplaši rivalku i da nije imala namjeru da ubije nekoga. Postavlja se pitanje šta su bile namjere optužene, ono što je ona tvrdila da joj je bio cilj, ili ono što je bilo predvidljivo kao neizbježni rezultat njene aktivnosti, bez obzira kako je gđa Hyam predviđala smrt kao moguću posljedicu. Na kraju, ona je bila poptuno indiferentna prema tome da li će smrt nastupiti ili ne. Cilj njenog poduhvata je bio da zastraši rivalku. Postavlja se pitanje zašto bi takva osoba izbjegla kaznu samo zato što je nastupanje smrti bila jedna od mogućnosti, odnosno smrt kao određena vjerovatnoća koja se dala predvidjeti. Dom Lordova je u tom slučaju smatrao da je osoba djelovala sa umišljajem - *intentionally* kao u slučaju ubistva, ako je mogla predvidjeti da će njene posljedice biti „vrlo vjerovatne“ ili drugačije rečeno da će smrt ili teške tjelesne ozljede biti vrlo vjerovatne. U Hyam slučaju nečije predviđanje postaje dio materijalnog prava. Na prvi pogled višestruke definicije umišljaja *intention* (*direct*, *oblique* i *foresight* ili *high probability*) za dokazivanje *mens rea* bivaju sumirani od strane Lorda Diplocka u slučaju notorne blasfemije u predmetu *Whitehouse v Lemon* [1979] AC 617 at p. 658 sljedećim riječima: <sup>38</sup>

„Kada je intencija da se proizvede pojedini rezultat neophodan element krivičnog djela, nikakva distinkcija ne može biti podvučena između stanja uma ili vinosti u pravu između nekoga ko je djelovao zato što je to želio, odnosno što je želio da proizvede neki specifični rezultat, i onoga ko je imao stanje uma ili vinosti i ko je djelovao da je počinio taj akt tako da je bio svjestan da je vjerovatno da će nastupiti taj rezultat i ko je bio spreman da preuzme rizik da se to desi s namjerom da postigne neku drugu svrhu, koji mu daje motiv za takvo djelovanje.“ Danas je prihvaćeno da se oba stanja uma mogu označiti kao „*intention*“ u smislu u kojem je to definisano kao element krivičnog djela bilo u *Common law* ili statutima. Posljedna sumnja je ukolonjena u odluci Doma lordova *House in Hyam v Director of Public Prosecution* [1975] AC 55. Dvije stvari moraju biti naznačene, a izgleda da su lordovi izjednačili *oblique intention* sa onim što se označava kao *special intention* i što je primjenjivo samo na ubistvo koje proizilazi iz Hyam case. Oni su slični, ali nisu isti. Za *oblique intent* posljedica se predviđa kao neizbježna, dok se u Hyam slučaju posljedica predviđa kao vjerovatna. Druga stvar je upotreba riječi „*prepared to take the risk that it may do so* „*rather than*“ *foresight that it may so*“. Lord Diplock je ukazao da *foresight of consequences* kao definicija intencije u stvarnosti je *recklessness* što je drugo ime za to. Može se razlikovati *oblique intention* što je predviđanje posljedice u intenciji (za ubistvo) i predviđanje posljedice u *recklessness* (za krivična djela bazične namjere *basic intent*) i to na osnovu stepena vjerovatnoće. Sve to postoji u procjeni stepena vjerovatnosti i

---

<sup>38</sup> *Ibid*, 43.

to je preciznije zato što nije na temelju nejasnih kriterija i ne može se tako pomjerati kriterij. Lord Bridge of Harwich u slučaju *R v Moloney* [1985] 2 WLR 648<sup>39</sup> sa kojim su se saglasili drugi lordovi je izjavio da *foresight of consequences of an act* ne smije biti jednako sa *intent to do it*. Danas *intention* postoji kada je dokazano da je zabranjena posljedica cilj, objekat, svrha, želja, (*aim, purpose, desire, goal*) ili kada je osoba svjesna da njegovo ponašanje može imati neizbježne posljedice koje su zabranjene po krivičnom statutu. Termin *recklessness* se primjenjuje u svim situacijama koje podrazumjevaju *foresight of consequences* koje su manje nego neizbježne “*less than inevitable*”. Kako god u slučajevima suđenja za ubistvo ili kod krivičnih djela sa specifičnom namjerom “*specific intent*” sudija može usmjeriti porotu ne kao dio materijalnog prava nego kao dio činjeničnog stanja ili činjeničnog pitanja da “*unusual circumstance of particular case*” neuobičajene činjenice kod pojedinog slučaja predviđanje nastupanja određene posljedice može voditi do zaključka da je optuženi namjeravao da učini da se ta posljedica dogodi.

„Ovo je sada izgledalo kao jednostavna solucija implementirana od strane House of Lords u slučaju *R v Moloney*. Objašnjenje za ovo leži u javnoj politici i objašnjenju precedenta. Društvo i sudstvo i oboje u slučaju situacije ubistva kada je smrt izazvana *recklessly* neće računati vjerovatnoću odnosno izgled da se nešto desi. Antiteza koncepta *reckless murder* leži u tradiciji *Common law* precedentima koje definišu ubistvo kao zlonamjerno ubijanje sa predumišljajem „*malice aforethought*“ što se označava kraće kao *intentional killing*. Predviđanje posljedica je granica koja je sudsko rješenje za problem *reckless murder*, a da se pri tome ne spomene riječ *recklessness*. U slučaju *Hyam v DPP* [1975] AC 55 sudija koji je sudio opisao je poroti četiri stanja uma dovoljna da se konstituiše “*malice aforethought*” ili zlonamjerno predumišljaj i dokaz za bilo koji od njih biće dovoljan da konstituiše zahtjev za *mens rea*. Gđa. Hyam je učinila krivično djelo kada je zapalila vrata sa benziom od kuće svoje rivalke u stanju jednog od stanja uma: a) *an intent to kill (direct or oblique)*, b) *an intention to cause grievous bodily harm (direct or oblique)*, c) *foresight that death was highly probable consequence of her conduct*, d) *foresight that grievous bodily harm was a highly probable consequence of her conduct*.“<sup>40</sup>

Kako je porota vijećala iza zatvorenih vrata nije jasno koji od oblika stanja uma je imala gđa. Hyam u trenutku kada je zapalila vatru na vratima svoje rivalke. Kako je sudija koji je vodio suđenje rekao da je sasvim bez značaja koji od njih (stanja uma) je imala jer kada je zadovoljen bilo koji od njih ispunjeni su potrebni uslovi za *mens rea* da bude optužena za ubistvo. Dom Lordova sa velikom većinom potvrdio je da radi korektnosti sudskog suđenja u ovom slučaju sudijsko usmjerenje koje se pojavljuje treba da bude reafirmisano od

---

<sup>39</sup> *Ibid.*

<sup>40</sup> *Ibid.*, 44.

strane Doma Lordova iz slučaja *R v Cunningham [1982] AAC 566*. Upravo gađenje spram krivičnog djela ubistva i potrebe da se kazni kao mjera civilizovanosti uticala je kod stava o višestrukoj definiciji *mens rea* kod krivičnog djela *murder*. Postoje određene historijske teškoće kod definicije *murder*. Po nekima definicija ubistva je suviše uska i socijalno opasna. Sve dok Dom Lordova ili Parlament ne redefiniše ubistvo i to tako da ga je moguće učiniti sa *reckless* kompleksnost će i dalje ostati. *Reckless* je pitanje ocjene stepena i najniži oblik stanja uma koji je kažnjiv za ovo krivično djelo. Ocjena stepena je opasna stvar jer je subjektivna i ovisi od nekih aspekata krivičnog djela.

#### 4.1. *Murder, foresight i intention*

Krivična djela specifične *specific/ulterior intent* zahtijevaju dokaz specificirane namjere. Ne samo da namjera da se učini zabranjeni akt nego i proizvede zabranjena posljedica, plus da se to učini sa specificiranom *intention* - namjerom. Samo dokaz postojanja takve intencije biće dovoljan za osuđenje, dok sa *recklessness* neće biti dovoljan. Od slučaja Hyam zatim od *the dicta* of Lord Diplock u slučaju *Whitehouse v Lemon [1979] AC 617* za ubistvo u periodu od 10 godina se moglo reći da spada u krivično djelo kategorije *sui generis*, negdje između krivičnih djela sa specifičnom namjerom i krivičnih djela sa bazičnom *basic intent*.<sup>41</sup> Jasno je da ubistvo nije krivično djelo sa bazičnom namjerom, zato što dokaz *recklessness* nije dovoljan za osudu, ali nije ni krivično djelo specificirane namjere, jer iz slučaja Hyam se vidi da se osudilo za ubistvo, a da sama *intention* kao *mens rea* nije tražen, nego je uveden *state of mind* označen kao *foresight*. Slučaj *mens rea* kao iz slučaja Hyam nije bio primjenjiv ni za jedno drugo krivično djela specificirane namjere u to vrijeme, zato što ne samo zahtjev za intencijom nego i ostali oblici *mens rea* uključuju *foresight*.

Lord Diplock postavlja stav u slučaju Lemon case: „U slučajevima koji su prethodili *R v Mohan 1976*<sup>42</sup> i *R v Belfon 1976*<sup>43</sup> kategorično se stoji na stajalištu da pogled na Hyam case koji zahtijeva od pojedinca da “*forsee*” - da predvidi da će njegovo ponašanje imati za posljedicu određene izvjesne okolnosti koje su vrlo vjerovatne, nisu primjenjivi na krivična djela iz statuta koja su *crimes of specific intent* ili na *crime of attempt* (vidjeti slučaj *R v Pearman [1985] RTR*<sup>44</sup>). Dokaz intencije *direct* ili *oblique*, a u slučaju pokušaja *direct R v Mohan* sa dokazom predviđanja *foresight* ili *recklessness*

---

<sup>41</sup> *Ibid*, 42.

<sup>42</sup> <https://queensburylaw.files.wordpress.com/2011/09/r-v-mohan.pdf>;

<sup>43</sup> <https://www.lawteacher.net/cases/assault-cases.php>;

<sup>44</sup> <https://www.lccsa.org.uk/r-v-pearman-1984/>;

neće zadovoljiti kriterij. To znači da Hyam slučaj nije formirao novu definiciju intencije koja je primjenjiva generalno za sve slučajeve.<sup>45</sup>

Kompleksnost definicije intencije kao jednog od načina za utvrđivanje *mens rea* može biti reduciran na nekoliko savjeta: a) Krivična djela sa specifičnom/*ulterior intent* mogu biti dokazana obezbjeđenjem ili dokaza o direktnoj namjeri odnosno cilju ili svrhe da se proizvede zabranjena posljedica, ili dokazom *oblique* (posredne) intencije preko dijela optužnikove relacije zahtjeva specifične ili *ulterior* intencije. U slučaju takvih krivičnih djela kao što je *murder - mens rea* se dokazuje ili preko dokaza za direktni umišljaj ili preko *oblique* intencije. U vrlo rijetkim slučajevima porota pravilno usmjerena može intenciju izvući iz dokaza predviđanja "*forsight*" tako da su posljedice vrlo vjerovatne usljed ponašanja optuženog; b) Postoje *crimes of basic intent* koji mogu biti dokazani ili sa dokazom direktne intencije ili sa *oblique* intencijom ili sa *recklessness*; c) Postoji krivično djelo usmrćenja koje može biti obezbjeđeno sa dokazom bilo koje od intencije *direct*, *oblique*, ili *recklessness* ili *gross negligence*, a postoje i danas moderna "*statutory offences*" u kojim dokaz "*negligencije simpliciter*" bit će dovoljna da zadovolji zahtjev za *mens rea*; d) Postoje krivična djela *strict* ili *absolute liability* koja u teoriji zahtijevaju dokaz samo *actus reus* i da postoji lanac uzročnosti koji vodi nazad do optuženog. Pogled optuženikova *state of mind* prema nekim ili svim vanjskim elementima krivičnog djela nisu od važnosti.

Očigledno proizilazi da nema razlike između predviđanja posljedice "*foresighting of consequences*" i *recklessness*, a Hyam slučaj u potrebi zadovoljavanja *mens rea* predviđanja smrti osobe ili ozbiljne povrede određuje isto kao intenciju onda kad je to bilo u interesu javne politike u kojoj je izgorjelo dvoje djece i kada je bilo potrebno osuditi takvo ponašanje, i poslati svojevrsnu poruku da slično ponašanje sa teškim posljedicama neće proći kao *recklessness* samo zato jer je neko rekao da nije to želio, iako je postojao vrlo veliki rizik da se to desi.

U tom slučaju *recklessness* se neće zvati tim imenom kako bi se zahtjev za optuženjem za djelo ubistva moglo realizovati. U kasnijem slučaju *R v Moloney 1985*<sup>46</sup> u kojem se desila smrt očuha prouzrokovana od usvojenog sina koji je nakon zabave u dobroj vjeri, ali u glupom kontekstu pucao, ubivši očuha. Dom lordova je zauzeo stanovište, odnosno ponovio da "*foresight*" ili "*foreseeability*" nisu ista stvar kao intencija i data je uputa poroti da se za ubistvo mora koristiti ili samo direktni ili *oblique* oblik intencije. Lord Goddard *CJ u R v Steane [1947] KB 997*<sup>47</sup> je rekao: „Ako tužilaštvo dokaže da je jedna posljedica prirodni rezultat određenog akta i da nikakvo objašnjenje za njega nije dato ili dokaz u vezi toga, onda porota može na osnovu adekvatne

---

<sup>45</sup> G.Scanlan/C.Ryan, 39.

<sup>46</sup> <https://www.lawteacher.net/cases/r-v-moloney.php>;

<sup>47</sup> <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/ResJud/1947/52.pdf>;

smjernice da nađe da je optuženi kriv za djelo sa umišljajem, ali ako ukupnost svih dokaza nudi više nego jedno objašnjenje odnosno za još neko drugo objašnjenje nego je to intencija onda će porota biti usmjerena da vidi da li je tužilaštvo dokazalo tu intenciju na zadovoljavajući način, ili ako se pokaže da intencija nije postojala ili postoji prostor za sumnju u pogledu intencije onda će optuženi biti oslobođen. Danas kod ubistva i drugih krivičnih djela sa specifičnom namjerom "*foresight of probabale consequenes*" ne bi trebalo tretirati kao ekvivalent intenciji ili smatrati da zadovoljava *mens rea* za tu vrstu *offences*. Kada optuženi predviđa da će jedna od vjerovatnih posljedica njegovog dobrovoljnog čina biti smrt ili ozbiljna tjelesna ozljeda neke osobe to neće biti dovoljno za taj *mens rea*. Takvo predviđanje u odgovarajućem slučaju (koja mogu biti uistinu rijetka) može biti razmatrano kao dokaz da aktualna intencija pojedinog optuženog je u stvari u to vrijeme intencija u odnosu na navodno ubistvo ili drugo krivično djelo sa specifičnom namjerom. U takvim slučajevima neophodno je usmjeriti porotu ka tom dijelu "*foresight of consequences*" i tada je neophodno i da se porota usmjeri od strane sudije na davanje odgovora na dva pitanja: a) prvo je smrt ili stvarno ozbiljna povreda u slučaju *murder case* (ili bilo koja druga relevantna posljedica koja se treba dokazati kao željena, kao namjera u *specific intent case*) i da je prirodna posljedica optuženikovog dobrovoljnoga akta; b) drugo, da je optuženik predvidio posljedice kao prirodnu posljedice svog akta. Poroti bi trebalo onda reći ako su pozitivni odgovori na oba pitanja, da u zaključku označe da je optuženi htio posljedice „*intended*“. Drugim riječima, to postaje stvar dokaza i ocjene činjenica da li "*forseeability*" ili "*forsight of consequences*" može u zaključku da dosegne stepen (nakon ispravnog usmjerevanja od strane sudije) iz kojeg se može onda zaključiti da je optužni htio "*intend*" (*direct* ili *oblique*) da počini konkretno krivično djelo *offence*.<sup>48</sup>

Razdvajanjem motiva od intencije, sudeći sudac treba da ostavi poroti ono što se zove dobar smisao porote za činjenice na način na koji je slučaj iznesen, a nekad je potrebno i objašnjenje kako bi se uklonili nesporazumi. Većina suđenja za ubistvo ili teške tjelesne povrede ne zahtijevaju ovakva objašnjenja. Ako se djelo sastoji od direktnog napada na žrtvu oružjem koja daljnja objašnjenja može porota da zahtjeva ili očekuje, možda u slučaju gdje osoba usmjerava svoj napad na jednu osobu, ali nastupa smrt druge osobe. Danas se zločinački predumišljaj - *malice aforethought (mens rea) of the crime murder* dokazuje dokazom da je akt kojim je prouzročena nečija smrt želio da ubije ili prouzrokuje ozbiljnu ozljedu. Dokaz da je optuženi predviđao da će se desiti - *forsight*, smrt ili teška ozljeda (bez obzira da li ih je i želio sve ili samo neke od ovih posljedica), nisu dovoljna količina elemenata da bi se formirao - *malice aforethought*. Lord Hailsham je u slučaju *Molony* dao je osvrt na neobičnu

---

<sup>48</sup> G.Scanlan/C.Ryan, 47.



prirodu slučaja u predmetu Hyam<sup>49</sup>: „Intencija žalioca gđe. Hyam je utvrđena na osnovu dva seta odvojenih činjenica: a) prethodno paljenje vatre nakon što su vrata polivena benzinom i nakon što je bila sigurna da njen ljubavnik nije u njoj i da je siguran od vatre kao i njen pogled na događaj, ukazuje da je znala prema tome ko je unutar kuće, ko nije, i ko je onda siguran, a ko nije od vatre, odnosno vidi se njena intencija da se može desiti zlo; b) mjere koje je poduzela kako ne bi probudila ukućane, što ukazuje na njenu intenciju. Iz toga se vidi da je htjela da bude sigurna da će ukućani biti izloženi opasnosti ma kakva ona bila. Lord Hailsham je rekao da odluka u Hyam ne znači da je osoba odgovorna za ubistvo murder kada je smrt rezultat *criminal negligence* ili *recklessness*, nego intencije. „Ja sam zaključio sa pobožnom nadom da vaše lordovstvo neće imati priliku da ponovo odluči da *foresight and foreseeability* nisu ista stvar kao intencija mada oni mogu porasti do nivoa da se oni bez teškoće ne mogu odvojiti jedni od drugih i da će se u budućnosti takve situacije tretirati kao zaključak porote o subjektivnom stanju svijesti, a ne da će se pretvoriti u pravnu presumpciju. Oni moraju ostati ono što su uvijek bili pitanje dokaznog prava i zaključaka porote nakon pravilnog usmjeravanja i ocjene težine, a ne pitanje materijalnog krivičnog prava.

#### 4.2. *Recklessness*

Prije 1981. godine za krivična djela za koja je za dokazivanje *mens rea* bilo potrebno dokazati dokaz *recklessness* je postojala samo jedna definicija *reckless*. Vodeći slučaj koji je pokrivao ovu oblast je *R v Cunningham [1957] 2 QB 396*<sup>50</sup> koji je bilo lako razumjeti. U ovom slučaju je djevojka živjela u stanu koji je bio u podrumu zgrade. Cunningham je otkrio da je susjedni stan prazan i jedne noći odlučio upasti u njega pri čemu je ošteti mjerac plina koji se nalazio u zidu. Uzeo je novac koji se u njemu nalazi, a zatim otišao iz stana ostvljavajući plin da curi. Plin je prešao u susjedni stan gdje je djevojka spavala čime je došlo do trovanje koje je bilo vrlo ozbiljno po zdravlje djevojke. Optužen je da je nezakonito i zlonamjerno rukovao otrovom odnosno da je pustio i da je ugrozio život drugog suprotno *Offences against the Person Act 1861*. Ovo je krivično djelo bazične namjere i tužilac po mišljenju sudije mora dokazati: intenciju da se uradi navedena vrsta povrede, odnosno, (pokazati da je optuženi imao direktnu intenciju ili želju da uguši nekoga u toj ili bilo kojoj drugoj povezanoj imovini, odnosno stanu); ili *recklessness* u pogledu toga da li se takva šteta može desiti (da li je optuženi *foreseen* da šteta od trovanja ili gušenja može nastupiti i da je on otišao uprkos svjesnosti da preuzima rizik da se to desi). Nije

---

<sup>49</sup> *Ibid*, 47, 48.

<sup>50</sup> *Ibid*, 49.; <https://www.lawteacher.net/cases/r-v-cunningham.php>;

<http://e-lawresources.co.uk/R-v-Cunningham.php>;

[https://www1.law.umkc.edu/suni/crimLaw/calendar/Class\\_19\\_2001\\_Cunningham.htm](https://www1.law.umkc.edu/suni/crimLaw/calendar/Class_19_2001_Cunningham.htm);



postojao niti jedan dokaz da je optuženi aktivno želio da proizvede narušenje zdravlja oštećene ili njenu smrt. Jedina alternativa je da tužilac odluči da dokaže *foresaw* da će njegov akt vjerovatno prouzrokovati posljedice. Čak i da počinilac nije želio da se to dogodi, ako je postojao rizik da pri realizaciji toga se može desiti zabranjena posljedica i da je ustrajao i preuzeo rizik onda on ima dovoljan *mens rea* da bude osuđen za *crime of basic intent*.

Definicija ovakvog stanja uma *reckless* može biti reducirana u stvari na riječi „svjesno preuzimanje rizika“ - „*conscious risk taking*.“ Onaj ko zna rizik i voljan je da ga preuzme mora snositi pravne posljedice. Ako se rizik materijalizirao u stvarnost tada njegova *reckless indifference* prema tome je dovoljan da zadovolji *mens rea* i da bude optužen za krivično djelo sa *basic intent*.<sup>51</sup>

Danas slučaj sličan Cunningham u kome bi djevojka umrla i u kome bi policija odlučila da pokrene postupak za optuživanje sa čistim dokazom da je ili voljno (*deliberate purpose to injure- direct intention*) ili kao (*awareness of the inevitability*) - svjesnost da će neizbježno njegovo ponašnje proizvesti takve posljedice (*oblique intention*) ili u nekim rijetkim slučajevima *foresight of death (or grievous bodily harm)* kao vrlo vjerovatnu posljedicu, i to ne kao pitanje materijalnog prava, nego stvar dokaza vodi porotu ka neizbježnom zaključku da u tim okolnostima aktuelno optuženi je imao zločinački predumišljaj i da je u stvarnosti on to želio (smrt ili ozbiljnu ozljedu) da proizvede i to će u konačnici dovesti do osude. (vidjeti *R v Moloney [1985] 2 WLR 648 para 2.6.2. i para 7.6.2.*)<sup>52</sup>

## 5. *Murder, foresight and recklessness*

U oba slučaja kada je to pitanje ili materijalnog prava ili dokaza, *foresight of consequences* kao dokaz *mens rea* će proizvesti optužbu i može se nazvati *recklessness*, u odnosu na ubistvo ili prema bilo kojem *specific/ulterior intent offence*, u ovim rijetkim slučajevima kada je to relevantno, ta vrsta *foresight of consequences* neće se tako zvati, nego za potrebe ubistva ili bilo kojeg krivičnog djela sa specifičnom intencijom u takvom slučaju porota će odlučiti da se radi o intenciji jer *foresight* je dokaz intencije. Razlika je u stepenu vjerovatnosti da će se nešto desiti, pa je značajna razlika između intencije, *recklessness* i *negligence*. Od slučaja *R v Cunningha, [1957] 2 QB 396* *recklessness* se može objasniti kao svjesno preduizmanje rizika ili predviđanje posljedica (*conscious risk-taking* ili *foresight of consequences*). Riječ svjesno „*conscious*“ i „*foresight*“ predstavljaju određeni nivo izvjesnosti

---

<sup>51</sup> *Ibid.*

<sup>52</sup> *Ibid.*

odnosno svjesnosti. U odnosu na ovo pitanje sudovi su razvili kasnije drugu definiciju *recklessness*.

Novi pogled na *recklessness* imamo sa slučajem *R v Stephenson [1979]*.<sup>53</sup> Optuženi se žalio da je optužen pred *Crown Court* za paljevinu protivno 1(1) i (3) *Criminal Damage Act* iz 1971. Optuženi je prema opisu otišao u polje do jednog velikog plasta sijena i u njemu napravio rupu da bi se u nju uvukao i upalio vatru od slame unutar plasta kojeg je zahvatio plamen i ozbiljno oštetio. Optuženi je rekao policiji da je stavio nekoliko komada slame na vatru, a zatim je pobjegao gledajući unazad. Porota je utvrdila da je on zapalio vatru i da je bio *reckless* u pogledu toga da li će na palastu sijena nastupiti šteta ili ne. Ono što treba staviti u ovo činjenično stanje je dokaz o optuženikovoju medicinskoju dokumentaciji, jer osoba je imala dugu historiju shizofrenije. Niži sud primijenio je objektivni test držeći da će optuženi biti kriv ako bi razumna osoba držala da bi se takav rizik mogao realizovati. Court of Appeal je primijenio subjektivni test i utvrdio da je potrebno da porota odluči da li je pojedinačni optuženi mogao predvidjeti u datom slučaju i pod datim okolnostima, prije svega njegovim okolnostima, i zaključio da optuženi nije predviđao rizik<sup>54</sup>. Optuženi se žalio, a glavna tačka njegove žalbe je bila u tome da li je dovoljno dokazati da je optuženio bio *reckless* ili ipak ići dalje od toga primjenom subjektivnog testa. Da li je suviše jednostavno optužiti osobu za koju se dokaže da je bila pred rizikom, a koji je bio razumnom čovjeku očigledan, ali u njenoj drugačijoj poziciji (objektivni test). Žalbeni sud se oslonio na stajalište *House of Lords* In *Herrington v British Railways Board [1972] AC 877* (at p. 898)<sup>55</sup> koje su sažete: „*Recklessness* .... ima subjektivno značenje i to implicira. Jedna akcija koja bi mogla da bude *reckless* ako je učinjena od čovjeka sa adekvatnim znanjem, vještinom ili resursom možda ne bi bila *reckless* ako bi bila učinjena od strane osobe koja ima manje mogućnosti da je dobro procijeni ili sposobnosti da djeluje u toj situaciji. Jedan može biti kriv, a drugi ne. “Sud je razmotrio Stephensonovu žalbu tako da se *recklessness* procjenjivala u pogledu toga da li se šteta mogla dogoditi, i da li je optuženi *forseen the risk*, procjenivši rizik i štetu koja može nastati ipak nastavio dalje da poduzima rizičnu radnju odnosno nastavlja dalje u pogledu rizika.

U tom pogledu sud je proveo subjektivni test da procijeni *recklessness* što je jasno iz stava ondašnjeg vodećeg pravnog autoriteta *R v Cunningham [1957] 2 QB 396*. Dalje je navedeno da preuzimanje bilo kojeg rizika se može označiti kao *recklessness* pa rizik mora biti takav da u svakom slučaju odnosno u svim okolnostima je on nerazuman akt od strane optuženog da ga kao takvog poduzme. Rizik sa svim pripadajućim okolnostima mora biti takav da nema

---

<sup>53</sup> *Ibid*, 50; pogledati <https://www.lawteacher.net/cases/r-v-stephenson.php>; pogledati i <https://theblackletter.co.uk/2017/10/23/r-v-stephenson/>;

<sup>54</sup> C.Carr/M.Johnson, 38.

<sup>55</sup> G.Scanlan/C.Ryan, 51.

opravdanje. Da bi postojao ovaj oblik *mens rea*, znanje ili procjena moraju biti takvi da rizik od oštećenja imovine ili povrede drugih osoba mora dokazano postojati u učiniteljevoj svijesti, ili bar da ga je suzbijao ili umanjio. Stephenson bez svoje krivice je bio u mentalnom stanju takvom da ga je ono spriječilo da razmotri rizik od oštećenja. Reafirmacija u Stephensonovom slučaju deficijnije *reckelssness* iz Cunningham slučaja kao jedne i jedine definicije *recklessnes* je bila kratkog daha. Dvije godine kasnije je u odluci *House of Lords* preoblikovan koncept *recklessness*, koncepta druge definicije deklarisanjem da dokaz jedne od formi *recklessness* će zadovoljiti *mens rea* za *basic intent offences*.

Kao i u slučaju *Hyam v DPP* [1975] sve do *R v Molony* [1985] 2 WLR 648 kada se kreirala druga kategorija *mens rea* za *murder*. Isto tako u *Metropolitan Police Commissioner v Caldwell* [1982] AC 341 i *R v Lawrence* [1982] AC 510 kreirana je druga kategorija *recklessenss-a of general application to basic intent offences*. On je neprimjenjiv za krivično djelo silovanja "rape" koje je krivično djelo sa "basic intent offence" i prema statutarnim krivičnim djelima *statutory offence* kao što je (s. 20 of the *Offences against the Person Act 1861*) koji je izražen preko termina „maliciously“ *doing a prohibited act s15 (1) of the Theft Act 1968*.

## 6. *Caldwel's case*

Ovdje je optuženi radio neke poslove za vlasnika hotela zbog čega su se i posvađali. Optuženi se napio i onda je zapalio vatru u hotelu sa motivom osvete. Vatra je otkrivena i ugašena prije nego li je prouzrokovala ozbiljnu štetu i niko od deset gostiju u hotelu nije bio ozlijeđen. Optuženi je bio optužen po 1(1)i (2) do *the Criminal Damage Act 1971*<sup>56</sup>. Oglašen je krivim za prvu tačku i manje otužbe za „*intentionally and recklessly destroying or damaging the property of another*“, ali se izjasnio da nije kriv za mnogo ozbiljniju optužbu „*damaging property with intent to endager life or bing reckless wheter life would be endangered*“. Sekcija 2. se može označiti jednostavno kao oštećenje imovine sa namjerom da se ugrozi život. I ovo krivično djelo je krivično djelo sa "specific intent" i samo dokaz "direct /oblique intent" sa ciljem, da se ugroži život će prouzrokovati osudu. I ovdje se misli da radnje učionioca ide prema cilju ili je bio reckless kada je život bio ugrožen. Riječ *reckless* vraća ovu vrstu kriminalne posljedice prema krivičnom djelu *basic intent* kada je optuženi optužen alternativno sa *intend* ili *being reckless* u slučaju kada je život ugrožen. *House of Lords* u slučaju *Caldwell case* razmatrajući riječ *reckless* kada je on korišten u *Criminal Damage Act 1971*, a gdje je korišten u popularnom ili riječničkom smislu značenja *careless, reglardless, heedless* u pogledu moguće štetne posljedice, a vezano za nečiji akt, obuhvata sljedeće dvije stvari: a)

---

<sup>56</sup> Ibid; <https://www.lawteacher.net/cases/r-v-caldwell.php>;

odluku da se ignorira rizik određene štetne posljedice, koju je optuženi prepoznao kao postojeću i b) neuspjeh da se da objašnjenje (ako je razmišljao o tome) u pogledu postojećeg rizika i da li je postojao u okviru određenih okolnosti, a ako je dato objašnjenje rizik mora biti očigledan. U objašnjenju *House of Lords reckless* ima značenje da kada nerazuman očigledan rizik raste i kada obična razumna osoba je procijenila rizik sa štetnim posljedicama koje nisu trivijalne ili zanemarive.

Ključna definicija koja bi se dala izvesti je da je osoba kriva kada svojim djelovanjem stvori očigledan rizik od povrede i kada nastavlja dalje sa svojim djelovanjem, ili kada ne razmišlja o bilo kakvom riziku za nastanak povrede, ili kada prepozna rizik, a nastavi dalje ne čineći ništa da ga otkloni.<sup>57</sup>

### 6.1. *Lawrence's case*

U slučaju *R v Lawrence*<sup>58</sup> 1982 AC 510<sup>59</sup> optuženi je optužen da je prouzrokovao smrt vožnjom u stanju *reckless* tako da se njegov motor sudario sa pješakom u zoni sa ograničenom brzinom. Spor se vodio oko toga koja je brzina bila motora u momentu sudara. Pitanje u žalbi je da li se za ovu vrstu krivičnog djela traži *mens rea* i koji dokaz će ga zadovoljiti. Dom Lordova je zaključio da ovaj *offence* mora imati *mens rea*: a) u pogledu rizika koji je očigledan i ozbiljan za druge vozač mora prilagoditi svoju vožnju; b) počinitelj je bio svjestan da postoji neki rizik i svjedno je nastavio to činiti; c) nije uopšte razmišljao o bilo kakvoj mogućnosti takvog rizika. Porota će naći da su zadovoljena ova dva uslova ako je optuženi vozio na način da je stvorio ozbiljan i očigledan rizik i nastavio dalje ili uopšte nije o tome razmišljao, onda je on kriv za *offence*. Porota će upotrijebiti standard običnog razumnog motoriste. Tradicionalno jedan akt činjenja ili propuštanja nije dovoljan za osudu, nego se traži intencija, ili da je znao ili procijenio, vidio izvodljivost ili predviđao rizik. Ako od toga ništa nije bilo, nije bitno kako bi to uradio prosječan razuman čovjek, optuženi neće biti odgovoran. Ali Dom Lordova je zauzeo stajalište da je osoba odgovorna ako je kreirala ozbiljan rizik sa štetnim posljedicama bez obzira da li je razmišljala o tim posljedicama ili riziku. Nova definicija *recklessness* prvi put se pojavila u *Metropolitan Police Commissioner*

---

<sup>57</sup> C.Carr/M.Johnson, 37.

<sup>58</sup> Vidi: G.Scanlan/C.Ryan;

<sup>59</sup> [http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Lawrence-\(Stephen\)-\[1982\].php](http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Lawrence-(Stephen)-[1982].php);  
<https://swarb.co.uk/regina-v-lawrence-stephen-hl-1981/>;

v *Caldwell*<sup>60</sup>. U ovom slučaju odluka je data nešto ranije isti dan u donosu na slučaj *Lawrence*. Danas ako osoba stvori očit ili nerazuman rizik za osobe ili oštećenje imovine to će biti sa jednim od oblika *state of mind*: osoba može biti svjesna rizika, osoba nije razmatrala da li postoji ili ne rizik, osoba može smatrati da nema rizika. Ako je osoba svjesna rizika i ide dalje onda je ona reckless kao u *R v Cunningham [1957] 2QB 396*. Ako osoba nije razmatrala da li postoji rizik ili ne sada se smatra *reckless*. Samo ako porota prihvati da osoba koja je stvorila očigledan ozbiljan rizik dajući mišljenje - dokaze o tome nije bila svjesna sada nije *reckless*, ali u situacijama koje su poprilično rijetke. Osoba neće doći pod udare definicije *recklessness*, ali osoba će za neuobičajeno biti optužena ako rizik i njegove posljedice budu očigledne običnom pažljivom čovjeku.

Dom Lordova je u predmetu *The House of Lords in Metropolitan Police Commissioner v Caldwell [1982] AC 341* i *R v Lawrence [1982] AC 510* tvrdio da ako je optuženi kreirao situaciju sa velikim i očiglednim rizikom, ali nije imao razmišljanje o mogućnosti štetne posljedice sada može biti optužen za *recklessness* čak iako nije znao ili nije procijenio rizik ili nije imao u vidu ili predvidio rizik. Dovoljno je za porotu da razmotri da li bi obični razumni odgovorni čovjek učinio nešto takvo. Neuspjeh optuženog da u ovim okolnostima procijeni rizik je označen kao *reckless*. Kada optuženi zatvori oči bit će neodoljiv zaključak, ali sada je zaključak prekomjeran, sam neuspjeh da razmotri rizik čini *reckless*. Novi test za *reckless* je spoj subjektivnog i objektivnog elementa. Subjektivni elemenat uključuje određenost razuma optuženog, dok objektivni je procjena istog uma optuženog preko objektivnih kriterija kako bi se procijenilo stanje uma.<sup>61</sup>

U *Caldwell* slučaju analiziranje uma optuženog u objektivnom i subjektivnom smislu ne pomaže. Osoba koja nema nikakvo mišljenje prema svim mogućim rizicima je *reckless* što se pojavljuje kao suprotno tradicionalnom konceptu *mens rea* ako se primjenjuje jedino i apsolutno objektivni kriterij. Sugerira se da uprkos dugotrajnom stajalištu u pogledu da je *negligence* jedini dovoljan da obezbijedi optužnicu za usmrćenje - *manslaughter* u *common law*, sudstvo je zaključilo na osnovu javne politike da osoba koja nema nikakvo mišljenje o mogućnosti postojanja velikog "gross" i očitog "obvious" rizika je kriva i

---

<sup>60</sup> „Self-induced intoxication could not be a relevant defence to a charge which included recklessness as to whether life is endangered. The test for recklessness is objective. The case introduced the so called Caldwell Recklessness, which stipulated that recklessness can be found when a person carries out an act which creates an obvious risk for the destruction or damage or property and he has, at that time, not contemplated the possibility of the risk or has recognised that some risk exists, but has nevertheless continued with his course of action. However, Caldwell Recklessness has since been overruled in *R v G [2004] 1 AC 1034*.“  
<https://www.lawteacher.net/cases/metropolitan-police-v-caldwell.php>

<sup>61</sup> Vidi: G.Scanlan, C.Ryan;

zaslužuje kaznu kao osoba koja je procijenila rizik i odlučila da ga prihvati. Novi *Caldwell* i *Lawrence* tip *recklessness* sugerirano je u stvarnosti za generalni princip krivične odgovornosti zvani *gross negligence* se sada zove drugim imenom „*recklessnes*“. *Recklessness and gross negligence* se mogu odvojiti. U *Caldwell* tipu *recklessness* i *gross negligence* su odvojivi i jedino je to pitnje stepena nedostataka pažnje ili indiferentnosti kao i značaja koje okružuju činjenice u privlačenju pažnje običnog savjesnog čovjeka, a prema riziku i opasnostima koje proizilaze uobičajeno iz njegove radnje ili nečinjenja, a što za posljedicu ima oštećenje ili povredu. Krivična djela bazične namjere mogu imati *mens rea* zahtjev koji je zadovoljen sa dokazom intencije ili *recklessness* ili tipa *Cunningham (foresight)* ili *Caldwell (blissful unawareness)* i za neko vrijeme kasniji tip *recklessness* neodvojiv od *gross negligence*). Stav trenutnog krivičnog prava ima pretpostavku da je to samo jedan slučaj u sudskom pravu. Trenutno krivično pravo sprječava podizanje optužnice za krivično djelo sa bazičnom namjerom za dokazivanje *mens rea* putem *gross negligence*. U praksi sudovi mogu osuditi za *gross negligence*, ali to ne smiju tako nazvati. Kod krivičnih djela sa bazičnom namjerom se treba referirati na tip *recklessness Caldwell* tip. Koji god je tip *recklessnes*, oni imaju jedan zajednički faktor. Taj faktor je rizik koji je *foreseen* ili koji je trebalo da bude predviđen „*ought to have been foreseen*“, a to mora biti neopravdani rizik - *unjustifiable risk* u svim okolnostima slučaja, i to mora utvrđeno od strane porote.

Preuzimanje rizika i socijalna korisnost djela utiče na vrednovanje vinosti. U pogledu *recklessness* i *gross negligence* odgovornost zavisi od gotovo matematičke formule. Ako je socijalna korisnost akcije ili neakcije prosuđena i objektivno je velika, ili veća od, onda suma rizika, plus uzima se vrsta povrede ili oštećenja koje je vjerovatna da će nastupiti, onda optuženi vjerovatno neće biti odgovoran. Tako hirurg koji predvidi, a nastavi dalje, vjerovatno neće biti odgovoran, ili ako nije predvidio kada je trebao da predvidi, da postoje dobre šanse od opasnosti da njegov pacijent umre u toku operacije. On će biti jedino odgovoran za stari *Cunningham style recklessness* ako je preduzeo neizvinjavajući ili neopravdan rizik koji ovisi od socijalne korisnosti njegovih akcija. Ako je npr. hirurg svjestan rizika za ženu koja je pacijent i njen život, ali za veliku sumu novca i dalje izvede plastičnu operaciju sa ciljem da uljepša njene grudi, on onda ne čini nikakvu socijalnu svrhu i može biti držan odgovornim za *reckless*. U pogledu odnosa novi tip *Caldwell recklessness* i *gross negligence* pitanje socijalne korisnosti je značajna. Rizik od povrede ili štete može biti vrlo veliki, vjerovatan, moguć, vrlo udaljen, virtuelno nemoguć (*highly probable, probable, possible, very remote, virtually impossible*) nema jednostavnog odgovora i formule za aplikaciju za svaki pojedini slučaj. Socijalna korisnost je smjer ponašanja optuženog zajedno sa stepenom rizika,



koji će odlučiti da li je ili ne odgovoran u smislu *reckless* ili *negligent* or *without of blame*.

U svakoj situaciji koja uključuje *mens rea* (*intention, recklessness* ili *negligenciju*) mentalna bolest kao urođena retradacija ili neizlječiva ludilo neće biti odgovorni ili zato što će se koristiti *defence of insanity* ili zbog nedostatka *mens rea*. Ljutnja, neiskustvo, umor, piće ili droge neće isključiti neuspjeh da se razmatri rizik. Razuman i prosječan čovjek ne poduzima opasne aktivnosti ili ih izvodi sa svjesnošću o potencijalnim štetama koje mogu nastupiti drugima kada su u takvim stanjima.<sup>62</sup> Uslučaju *R v R (SM) (1984) 79 Cr App R 334 the Court of Appeal* drži da osoba koja je u stanju *reckless* (a u svrhe *Criminal Damage Act 1971*) ne može biti definisana posebno s obzirom na optuženikov pol, dob, i druge karakteristike. To znači da sudeći sud nije u obavezi da izjednačava i poredi karakteristike obične osobe koja dijeli iste dobne, polne i druge karakteristike sa optuženikom koje su mogle da utiču na njegov predumišljaj ili prepoznavanje rizika. U slučaju *Elliott v C [1983] 1 WLR 939*<sup>63</sup> optužna je djevojčica od 14 godina koja je imala mentalne probleme u prošlosti. Jedne noći je izašla, a da nije spavala (u budnom stanju iz kuće) i u ranim satima sljedećeg jutra zapalila je vatru uz pomoć zapaljive tekućine koju je prolila. Ona je optužena pod *Criminal Damage Act 1971* godine za uništavanje imovine sa oblikom vinosti *reckless* bez obzira da li je došlo do uništenja imovine ili ne. Magistari su našli a) da nije imala nikakvo mišljenje o riziku usljed polijevanja tom tekućinom i sadržaju koji će biti vatrom uništen odnosno izgorjeti, i b) i čak i da je imala neko mišljenje o tome rizik usljed toga za nju nije bio očigledan. Zbog toga je nađeno da ona nije. Taj rizik bi za nju bio očigledan da je ona imala ikakvo mišljenje odnosno svijest o tom pitanju. Tužilac se žalio na tu odluku i žalbu je uputio *Divisional Court* koji je stao na stanovištu da se radi o korektnoj interpretaciji nove definicije *recklessness* kao što je to već izloženo uslučaju *Metropolitan Police Commissioner v Caldwell [1982] AC 341* i afirmisano u *R v Lawrence [1983] 2 AC 161* u odnosu na *Criminal Damage Act 1971*. koji je razmatran. U tom smislu smatra se da je rizik očigledan ako je on očigledan za normalnog prosječnog razumnog čovjeka, a ne neophodno prema i u odnosu na pojedičanog optuženog, i nije odbrana kada se kaže da zbog limitirane inteligencije ili kad optužena nije procijenila rizik čak i kada je mislila o tome.

Objektivni test je bio meta kritika kada je subjektivni test primijenjen u slučaju *Elliot v C (1983) 1 WLR 939* kada je šesnaestogodišnjakinja sa niskom inteligencijom uselila se u neku šupu i tu prosula na pod zapaljivu materiju koju je potom i zapalila. Optužena je po *Criminal Damage Act 1971* godine protivno ss 1 do 3. Na prvoj instanci je bila oslobođena usljed nesposobnosti da razumije rizik i s obzirom na starosnu dob. *The Crown's appeal* je potvrdio da subjektivni

---

<sup>62</sup> *Ibid*, 56.

<sup>63</sup> C.Carr/M.Johnson, 38.

test nije adekvatan nego treba primijeniti objektivni i prema osobi koja to nije i ovaj pristup je ostao sve do slučaja *R v Gemmell and Richards (2003) UKHL 50*.<sup>64</sup> U ovom slučaju optužena su dva dječaka u dobi od 11 i 12 godina kada su se igrali iza prodavnice i kada su palili novine koje su stavili ispod gume. Požar se razbuktao i nastala je šteta od 1 milion funti. Oni su iznijeli argumente pred porotom na prvoj instanci da nisu očekivali da će se vatra proširiti i načiniti tako veliku štetu. U prvoj instanci je primijenjen objektivni test iz *Caldwell –a* i sud je našao da su krivi jer je to bilo očigledno svakom razumnom čovjeku, ali je *House of Lords* primijenio test iz *Cunningham* i to je bio i prijedlog da bude standard u *Criminal Code Bill 1989*. Prema mišljenju Doma lordova u značenju *Criminal Damage Act 1971* godine u s 1. djelovati *recklessly* znači uzeti u obzir: da je neko svjestan rizika koji postoji ili će nastupiti; posljedice koja će nastupiti kada je svjestan rizika ili je već nastupila; u okolnostima koje su poznate njemu, a da je nerazumno da dalje djeluje preuzimajući rizik.

## 7. Zaključak

U radu je dat prikaz bića krivičnog djela u engleskom krivičnom pravu sa elementim *actus reus* i *mens rea*. Ta obilježja krivičnog djela poznata pod nazivom *actus reus* sastoje se od aktivnog činjenja ili propuštanja od strane osobe koja ima određeno stanje svijesti koje se u ovom pravu naziva „*state of mind*“. Činjenje ili omisija se sastoji od određenih okolnosti ili posljedica ili stanja stvari koje čine obilježja krivičnog djela - njegov vanjski elemenat, dok njegov unutrašnji elemenat ili „*mens rea*“ čini ono što se u našem pravu zove subjektivni elemenat-krivnja. Odredbe iz *Common law* i iz statuta koje nazivamo *statutory offences* su pokrivene krivičnim pravom podrazumijevaju izvršenja krivičnih djela aktivnim činjenjem kao i propuštanjem. Obaveze na činjenje u engleskom pravu postoje po osnovi: 1. *Duty to act imposed by statute*, 2. *Duty to act imposed by contract*, 3. *Duty to act imposed by relationship*, 4. *Duty to act imposed by office*, 5. *Duty to act arising from conduct*.

U svim krivičnim djelima koja rezultuju određenom posljedicom mora se dokazati da je određeno individualno ponašanje uzrokovalo posljedicu koja je zabranjena tim krivičnim djelom. Postavlja se pitanje da li učinilac krivičnog djela koji je poduzeo radnju koja bi po uobičajenom stanju stvari bez ometanja dovela do posljedice reći da nije odgovoran za posljedicu djelimično ili u cjelosti, nakon što je došlo do interferencije nekim aktom drugih ili događajem nad kojim nije imao kontrolu, i da li je u takvim slučajevima lanac uzročnosti prekinut. Dok je *actus reus* faktički ili vanjski dio krivičnog djela on mora zajedno sa subjektivnim - unutrašnjim elementom biti dokazan kako bi se

---

<sup>64</sup> *Ibid*, 40.

optužnica održala. U engleskom pravu bilo koje djelo iz *Common law* mora biti dokazano van svake razumne sumnje, da je optuženi odgovoran za *actus reus* tog djela kao i da to zahtijeva prijekor zbog njegovog unutrašnjeg stava prema djelu koje koincidira sa *actus reus*. Za dokazivanje djela potrebno je dokazati činjenice, i to da je počinjeno ono što je zabranjeno, posljedice činjenja ili propuštanja, i da je optuženi odgovoran odnosno da optuženi ima odgovarajuće stanje uma u to vrijeme. Osim krivičnih djela iz *Common law* postoje mnoga krivična djela iz statuta koja donosi parlament, a prema kojima će počinitelj biti odgovoran bez obzira na stanje uma počinioca. Odgovornost se zasniva na samo jednom elementu, a to je *actus reus*. I mada u statutima stoji implicitno ili eksplicitno da *mens rea* mora biti dokazana, a riječi koje se upotrebljavaju kao sinonimi za *mens rea* su: *knowingly, maliciously, wilfully, dishonestly, malice, intention, recklessness* itd. ali i sinonimi kao što su *awareness, heedlessness, belief, consciousness, desire, deliberateness, dishonestly, foresight, heedlessness, knowledge, intent, intention, malice, recklessness, wickedness, wilfulness*, i neki su pravni sinonimi, a neki nisu. Upotreba ovih izraza ne garantuje da se tu radi o krivičnim djelima "*offence*" koji zahtijevaju dokazivanje *mens rea*. Također, problem je i kada su statuti propustili da upotrijebe neke od ovih riječi pa se sudije pitaju da li se radi ovdje o tome da je *mens rea* jedan od elemenata djela. Ono što se sa sigurnošću može zaključiti je da se *mens rea* mora dokazivati za svako ozbiljno krivično djelo iz *common law*. Stanje u kojem ne postoji nikakav stav prema djelu ili „*non-state of mind*“ zove se *negligence*. Pored ovog oblika vinosti imamo *recklessness* i *intention*. Nedostatak kapaciteta za određeni tip *mens rea* treba razlikovati od onoga što se zove nedobrovoljno počinjenje djela sa opravdanjima u vidu osnova za odbranu *defences*. Kod nekih krivičnih djela se sudi i po objektivnoj odgovornosti odnosno bez dokaza o bilo kakvoj *mens rea* – krivnji.

Negligencija je stanje bez svijesti o djelu, da ga uopšte nema. Moguće su dvije interpretacije negligencije ovisno od toga u kom kontekstu se pojavljuje. U jednom slučaju se izjednačuje sa značenjem u građanskom pravu neprava ili štete i odnosi se na ono što bi razuman čovjek trebao da učini ili bi se suzdržao da ne učini. U krivičnom pravu se samo traži stepen vjerovatnoće van razumne sumnje npr. da je vozio nepažljivo protivno zakonu o saobraćaju što je visok standard u odnosu na građansko pravo gdje se traži samo određena vjerovatnoća. Za krivično djelo usmrćenja dokaz obične negligencije nije dovoljan nego se traži gruba nepažnja ili *gross negligence*. Elementi negligencije i teške negligencije - *gross negligence* su isti s tim da postoje faktori kao što su nedostatak opreznosti i razboritosti koja čine da je to djelo više za osudu nego drugo. Primjer za nepažnju i grubu nepažnju jeste kada neka osoba koja je trenirana za neku situaciju ne djeluje u skladu s tim, a obična nepažnja je kada to isto učini osoba koja nije trenirana i obučena za takvo nešto. Drugi faktori koji se mogu koristiti da se napravi razlika između navedenih

kategorija su da što je više takvih faktora koji ukazuju da je morao djelovati u određenom smjeru ukazuje na veći stepen negligencije, ako je djelo ozbiljno i ako se često radi takav akt onda on postaje *gross negligence*.

Krivična djela specifične ili skrivene namjere, za koja *mens rea* mora imati dokaz van razumne sumnje da je optuženi namjeravo da počini *actus reus* i da je optuženi imao namjeru da učini zabranjeni akt sa oblikom vinosti *intentional* ili *reckless* (izuzetno i pod specifičnim okolnostima) za koji je optužen sa dokazivanjem ekstra specijalne namjere. Dokaz *recklessness* i negligencije u vezi te specijalne namjere bi bio nedovoljan. Ako je optuženi imao jasan cilj i želio da ga postigne na zabranjen način (bez obzira da li je optuženi razmišljao o tome da čineći to krši krivično pravo), ili da proizvede zabranjenu posljedicu i bez obzira na motive, može se reći da je djelovao namjerno. Ovo je prva i najčešće definicija namjere za svrhe *mens rea*. Primjer aplikacije ove ograničene definicije je u slučaju *Chandler v DPP [1964] AC 763* i u slučaju *R v Steane [1947] KB 997*. Druga vrsta umišljaja je *oblique intention* čija šira definicija je takva da nema veze ili nije u vezi sa optuženikovim ciljem ili svrhom i nema veze sa njegovim motivom. U ovom obliku umišljaja se traži samo da je optuženi svjestan zabranjene posljedice, odnosno da je ona izvjesna ili da sigurno nastupa iz njegovog ponašanja. U radu su date odluke u slučaju *Hyam V DPP*<sup>65</sup> mada je značajan aspekt tog slučaja imenovan kao *mens rea for murder* bio je zamijenjen od strane Doma Lordova - *House of Lords* odlukom u slučaju *R v Molony*. Prije 1981 godine za krivična djela za koja je za dokazivanje *mens rea* bilo potrebno dokazati dokaz *recklessness* je postojala samo jedna definicija *reckless*. Vodeći slučaj koji je pokrivaio ovu oblast je *R v Cunninham [1957] 2 QB 396* koji je bilo lako razumjeti. Novi pogled na *recklessness* imamo sa slučajem *R v Stephenson [1979]*. Riječ *reckless* vraća ovu vrstu kriminalne posljedice prema krivičnom djelu *basic intent* kada je optuženi optužen alternativno sa *intend* ili *being reckless* u slučaju kada je život ugrožen. *House of Lords* u slučaju *Caldwell case* razmatrajući riječ *reckless* kada je on korišten u *Criminal Damage Act 1971*, a gdje je korišten u popularnom ili riječničkom smislu značenja *careless, regardless, heedless* u pogledu moguće štetne posljedice, a vezano za nečiji akt, obuhvata sljedeće dvije stvari: a) odluku da se ignorira rizik određene štetne posljedice, koju je optuženi prepoznao kao postojeću i b) neuspjeh da se da objašnjenje (ako je razmišljao o tome) u pogledu postojećeg rizika i da li je postojao u okviru određenih okolnosti, a ako je dato objašnjenje rizik mora biti očigledan. U objašnjenju *House of Lords reckless* ima značenje da kada nerazuman očigledan rizik raste i kada obična razumna osoba je procijenila rizik sa štetnim posljedicama koje nisu trivijalne ili zanemarive. U slučaju *R v Lawrence*<sup>66</sup> 1982 *AC 510*. Dom Lordova je zauzeo stajalište da je osoba odgovorna ako je

---

<sup>65</sup> Vidi: G.Scanlan/C.Ryan; <https://www.lawteacher.net/cases/hyam-v-dpp.php>;

<sup>66</sup> *Ibid.*

kreirala ozbiljan rizik sa štetnim posljedicama bez obzira da li je razmišljala o tim posljedicama ili riziku. Nova defincija *recklessness* prvi put se pojavila u *Metropolitan Police Commissioner v Caldwell*. U ovom slučaju odluka je data nešto ranije isti dan u donosu na slučaju *Lawrence*.

## OVERVIEW OF SOME OF THE GENERAL INSTITUTIONS OF ENGLISH CRIMINAL LAW THROUGH THE PRISM OF CRIMINAL LAW IN BIH

### *Summary*

The work was created as a sublimation and a cross-section of the basic institutes of English criminal law. The first thing that needs to be defined is what is a crime or criminal offense in English law. In English law, unlike continental law, little influence on law came from the reception of Roman law and the works of legal theorists, and more arose from the activity of the courts. This does not mean that the philosophical approach is not at the core of criminal law. Common law consists of rules established on the basis of decisions of judges called precedents and applied before courts lower than those before which they are established. Legislation consists of the statutes or acts of Parliament and delegated legislation to another body by Parliament. This legislation is made up of statutes that are subject to the interpretation of judges and these interpretations are an integral part of the law until Parliament or a higher court itself questions such a judicial interpretation. The paper will discuss the basic institutes of general substantive criminal law. The paper is an analysis of the terms *actus reus* and *mens rea* including terms such as *negligence*, *gross negligence*, *recklessness*, *intention* and criteria for their distinction with respect to case law.

**Keywords:** Criminal offense, omission and commission offenses, intent, negligence, recklessness.